

Tema

**Whistle
blowers**

22

**Skattið vinning og
arv heldur enn lönir**

34

STARVSBLAÐIÐ

verður sent limum Starvsmannafelagsins ókeypis. Løvt er at endurgeva tilfar, ella partar av tilfari (*myndir undantiknar*) treytað av, at keldan verður upplýst.

ÚTGEVARI:

Starvsmannafelagið
J. H. Schrøtersgøta 9

Postsmoga 165
110 Tórshavn
Telefon 61 48 68
Fax 31 10 92

t-postur:

starvsmannafelag@starvsmannafelag.fo
heimasíða: www.starvsmannafelag.fo

Summarfrí: Skrivstova felagsins er, vegna
summarfrí, stongd frá 21. juli til 11. august

SKRIVSTOVUTÍÐ: kl. 09.00 – 16.00

Bílegging av húsunum. Ring eftir kl. 13.00

TELEFONTÍÐ: kl. 10.00 – 15.00

NEVND:

Selma Ellingsgaard, forkvinna
Súni Selfoss, næstformaður
Niels á Reynatúgvu, nevndarlimur
Karin Jacobsen, nevndarlimur
Svend Áge Seloy, nevndarlimur

FELAGSSKRIVARI:

Anna D. Johannesen

SAMSKIPARI:

Guðrið Joensen

TRYGGINGARRÁÐGEVI:

John Kjær, tlf. 21 81 87

KUNNINGARRÁÐGEVI:

Dánjal Højgaard

Starvsmannafelagið hevur umboð
Í yrkisútbúgvingarráðnum, Skráset-
ingareftirlitinum og nevndini fyri
Handilsskúlan.

Starvsmannafelagið er limur í
Norðurlendsku felagsskapinum
SUN, NTR, NSO og
Altjóða felagsskapinum ISKA

SOSIALRÁÐGEVI:

Leif Olsen, tlf. 31 63 39

LAGT TIL RÆTTIS:

Nevndin (ábyrgd)
Sp/f Rit&Ráð, tlf. 22 92 42

UMBRÓTING, SNIDGEVING, PRENT OG LIÐUGGERÐ:

Foroyaprent, tlf. 31 45 55

PERMUMYND:

Ovara myndin: Modellmynd, Tórfinn Smith
Niðara myndin: Jens Kr. Vang

NÆSTA BLAÐ:

Seinasta freist: 15. september 2014

ODDAGREIN

Selma Ellingsgaard, forsiða

Tøgnmentan og whistleblowers

Tørvar okkum skipanir í Føroyum sum tryggja, at fólk kunnu smetta um lógloysi og óreglusemi á sínum arbeidsplassi, uttan at stúra fyri avleiðingunum?

Í blaðnum hesaferð varpa vit ljós á whistleblowers. Eitt hugtak, sum í fyrstani varð knýtt at nøvnum sum Snowden og Assange og amerikanskum hernaðarloynidómum, men sum seinastu mánaðirnar hevur víst seg at vera bæði aktuelt og viðkomandi her á landi eisini.

Fjølmiðlafólk siga, at flestu almennu starvsfólk í Føroyum eru bangin fyri at siga sína hugsan og koma fram við síni vitan um skeivleikar og óreglusemi. Ein kanning, ið tveir stjórnsmálafrøðingar gjørdur fyri nøkrum árum síðani, vísti eisini, at nógv embætisfólk aftra seg við at siga sína áskoðan ella tosa um mál, ið tey hava innlit í. Fleiri hava kent sviðan av at hava úttalað seg á arbeidsplassinum, og tí velja tey heldur at tiga. Tað valdar ein tøgnmentan millum embætisfólk, verður sagt.

Vit hava m.a. sæð stjóra loystan úr starvi, nakað eftir at starvsfólk høvdu rópt varsko vegna avleiðingar av ógvusligu skerjingunum. Í fyrstu atløgu blivu boð frá leiðsluni skilt sum

munnkurv til starvsfólkið. Hetta bleiv rættað, men hevur uttan iva gjørt tað lætt hjá politiska myndugleikanum seinni at gagnnýta støðuna, soleiðis at fokus varð flutt frá upprunaligu orsökini. Tí førda politikkinum.

Kring okkum verður arbeitt við at finna loysnir, sum kunnu tryggja, at almenn starvsfólk tora at slatra um óreglusemi á arbeidsplassinum. Tey gera whistleblower-skipanir, har starvsfólk, dulnevnd og uttan at nýtast at óttast avleiðingar, kunnu boða frá óreglusemi.

Eingin ivi er um, at tíðin er búgvín til at eisini vit í Føroyum umhuga, hvørt vit skulu seta í verk whistleblower-skipanir, har starvsfólk, dulnevnd og uttan at nýtast at óttast avleiðingar, kunnu boða frá óreglusemi. Um verandi skipanir ikki eru nóg góð trygd fyri opinleika og gjøgnumskygni í fyrisitingini, um mentanin er at tiga heldur enn at nýta grundlógarfesta talufrælsið, ja so mugu eisini vit hugsa um aðrar loysnir.

Undir áhugaverdari framløgu á álitisfólkafundi fyri nøkrum døgum síðani, skeyt Heini í Skorini, granskari, upp, at fakfeløg fara undir arbeiddið at gera eitt manifest, ið varpar ljós á talufrælsið hjá starvsfólki.

Tann nýggja miðfyrisitingin

Í blaðnum í dag kunnu vit lesa um at miðfyrisitingin skal endurskoðast. Tað hevur samgongan avgjørt - og tað er skilagott. Tað er gott at vit rannsaka okkum sjálvi sum samfelag. Kanna eftir um skipanirnar virka nóg væl og um ikki okkurt kundi verið gjørt øðrvísi. Men samgongan hevur eina aðra dagsská eisini. Sparing. Miðfyrisitingin skal rationaliserast og effektiviserast. Vit skulu hava meira fyri minni, verður sagt – Tað er harmuligt – og eisini utopiskt.

Eingin ivi er um, at við nýggju miðfyrisitingini, sum varð stovsett miðskeiðis í 90-unum er bøtt um rættartrygdina. Vit hava fingið lóggávu, ið er ramma um góða fyrisitingin og fleiri vælútbúgvín fólk, at manna stovnarnar. Men fyrisitingin er ung og hevur ikki fótað sær. Landsgrannskoðanin hevur í árávis víst á afturvendandi brek í fyrisitingini og staðfest veikleikar í lógarsmiðnum. Mál sum Grannskoðaramálið og málið um Skála-fjarðatunnilin hava avdúkað grundleggjandi

veikleikar í fyrisitingini og hjá Løgtinsins Umboðsmanni síggja tey eina fyrisiting, sum er meira afturlatin enn í grannalondunum.

Eitt kjakupplegg, sum ein arbeidssbólkur av embætisfólkum undir landsstýrinum fyri kortum hevur latið úr hondum, er áhugavert og væl úr hondum greitt.

Tó vita vit, at hetta er gjørt í skugganum av sparingum. Ikki út frá einum ynski um, at skapa eina fyrisiting, sum er minst líka góð, sum í teimum framkomnu rættarsamfeløgum, vit vilja sammetast við. Har rættartrygdin og góðskan í málsviðgerð og lóggávuarbeiddi er á minst líka høgum stigi sum hjá teimum.

Nei. Drívmeigin handa ynskið samgongunnar at endurskoða miðfyrisitingina er sparing.

Tað er harmuligt, tí sum rættarsamfelag kunnu vit koma at rinda ein ógvuliga høgan prís.

Nógv spennandi at bjóða ferðafólki

*Hanna á Reynatúgvu, kunningaleiðari, fer at gera sítt til at gera Sandoyarøkið meira sjónligt í ferðavinnuhøpi.
Mynd: Tórfinn Smith*

Millum annað skipa vit eisini fyri ævintýrtúri eftir aldargomlum søguslóðum, sigur Hanna á Reynatúgvu, kunningarleiðari fyri Sands Sýslu Ferðavinnufelag, sum feigin vil gera Sandoyarøkið sjónligari í ferðavinnuhøpi

Orð: Tórfinn Smith

Sandoyar Sýslu Ferðavinnufelag fevnir um Sandoyanna, Skúvoyanna og Stóru Dímun. Til tess at taka sær av hesum øki í ferðavinnuhøpi, settu tey Sandoyar Kunningarstovu á stovn, har Hanna á Reynatúgvu, hesi bæði seinastu árin, hevir verið leiðari. Hetta er hálv tíðarstarv, og hevir hon tí eisini móguleika til framvegis at virka sum ergoterapeutur, nakrar tímar í fríyrki og nakrar tímar sum stuðul.

Hanna var tó frammanundan eisini virkin í ferðavinnuni. Í nøkur ár sum limur í Ferðavinnufelagnum fyri sýsluna og forkvinna eina tíð. Hon hevir eisini í fleiri ár verið ferðaleiðari, sum hon eisini hevir nomið sær útbúgving í. Hetta er ein góðkend útbúgving, sum Handilsskúlin av og á skipar fyri. Útbúgvingin er rættliga breið, og fevnir m.a. um ymisk samfelagsviðurskipti, enskt ella týskt, sum veljast kann ímillum, eins og ymiskt tekn-

iskt og praktiskt, sum kann vera gott at vita hjá einum ferðaleiðara.

Hanna er annars fødd og uppvaksin á Sandi, og hevir tí neyvt innlit í lokalu viðurskiptini.

Søguslóðir

Millum tær upplivingarnar, sum Kunningarstovan hevir at bjóða, er ein ævintýrtúur eftir aldargomlum søguslóðum við øllum teimum sagnum, sum knýttar eru at støðum á gongutúrinum. Søguslóðir eru ein altjóða verkætlan, sum ES hevir stuðlað, og fevndi um árin 2003 til 2005. 17 partar í Norðurhøvum, allir við teimum íslensku fornsøgnunum, sum partur av søgu síni, luttóku. Føroya Fornminnissavn og Ferðaráð Føroya arbeiddu saman við Sandoyar Sýslu Ferðalag, kommunum og øðrum um verkætlanina. Søguslóðir taka støðu í føroyingasøgu, søgnum og frásøgnum úr Sandoyarøkinum. Hanna sigur, at hesir

túrar hava stóran áhuga, ikki minst fyri familjur og skúlar. Fleiri skúlar hava brúkt hetta sum tema-verkætlanir.

Nógv fornfrøðiligt

– Fornfrøðiliga er oyggin eisini ógvuliga áhugaverd. Eitt nú hvat útgrevsturin kring kirkjuna heima á Sandi kann siga okkum. Og ikki minst áhugavert er hetta seinasta, sum komið er fram yviri á Sondum, sum sigur okkum, at her hava fólk búleikast heilt aftur til ár 400 – langt frammanundan áður hevir verið hildið. Hetta er komið til sjóndar, nú tíðarinnar tonn hevir máað burtur av lendinum, soleiðis at ymiskir lutir daga undan. Annað søguliga er, at í 1863 vórðu funnar 98 silvurmyntir, úr øllum Evropa, í kirkjugarðinum á Sandi. Hesir vísa, at handilssamband hevir verið við meginlandið.

Halda vit fram við tí meira søguliga, verður eisini skipað fyri einum gongutúri

eftir söguni hjá skálvíkinginum Heðini Brú, sum hann kallaði „Eftir ovara vegi“. Ein túrur eftir gongugötuni millum Skálavík og Sand, har hævundin í bókini greiðir frá ymskum á leiðini.

Ein náttúruperla

Umframt alt søguliga tilfeingi, oyggjin hevur at bjóða, er hon eisini ein náttúruperla. Tað er lagamanni at royna seg við tráðuni við tey mongu vøtnini, mølheyggjarnar heima á Sandi – eitt eldorado fyri børn. Skipað verður eisini fyri báta- og fiskitúrum, eins og gongutúrum yvir fjøll og um dalar. Báturin Hvíthamar ger eisini siglitúrar til Dímunar. Bygdin har hava hvør sína søgu, og hava eisini ymiskt at bjóða. Eitt nú verður depilin í Skálavík nógv vitjaður. Heldur tú leiðina suður eftir, er søguríka bygdin Húsavík. Og í grannabygdini Dalur skipa tey javnan fyri kvøldsetu, har tey karða og spinna, borðreiða við feroyskum mati, siga søgur, syngja skjaldur fyri síðani at fara upp á gólv. Í Skopun hava tey m.a. heimsins størsta postkassa, og í nýmótans bygdarhúsinum hava tey eisini góðar móguleikar at hýsa og borðreiða fyri fólki.

Grannaoyggjin fyri sunnan, Skúvoyggjin, er so avgjørt eisini eina vitjan verd, og nú nýggj ferja fer at sigla til oynna, liggur enn betri fyri enn áður. Har eru mong søgulig støð, og eru skúvoyingar eisini skjótir at borðreiða við tí besta sum feroyski køkurin kann bjóða úr haga og bjørgum.

Fleiri ferðafólk

Hanna á Reynatúgvu sigur, at talið á ferðafólki, sum koma í oynna, økist alsamt. Tað eru serliga familjur við børnum, sum leiga sær summarhús, og teimum eru nógv av. Flestu húsini eru gomul sethús í góðum standi, men nøkur nýggjari eru eisini. Longri er millum útlendingarnar sum vitja. Hesir koma vanliga um morgunin og fara av aftur oynni sama kvøld. Hanna ásannar, at móguleikarnir at fáa eina máltíð, kundu verið betri. Tað eru tey sum bjóða fólki heimablídni, men tað má bileggjast frammanundan, og tað eru mest útlendingar, sum nýta hendan móguleikan. Depilin í Skálavík kann eisini bjóða fólki mat, men uttanfyri háárstíð er neyðugt at bileggja frammanundan. Ynskilig hevði verið, at onkur matstova var, har fólk, uttan mun til nær á árinum

*Sandoyggjin er sera náttúruvøkur. Myndin er tikin inni á Brekkum.
Mynd: Sandoyar Kunningarstova*

tað var, kundi komið og fingið sær okkurt til matna. Tá er, sum er, bert Effo og Magn at líta á.

Má gerast sjónligari

Ein av stóru uppgávanum hjá kunningarleiðaranum er at gera sandoyarøkið sjónligari í ferðafólkahøpi.

–Frá fólki, sum hava verið og ferðast her suðuri, hoyra vit vanliga alt gott um ferðina, men tað sum sermerkir tað vit hoyra frá teimum er, at tey eru stórliga bilsin av hvussu gott tað er at ferðast um okkara leiðir, tí so lítið hava tey hoyrt um okkum. Nei – rætt er tað, at vit hoyra nógv um høgu fjøllini norðanfjørðs og lundarnar í Mykinesi, og ov lítið um hvat vit hava at bjóða. Tað sigur okkum bara so mikið, at hetta mugu vit gera meira við. Vit royna at vera við í lýsingunum hjá Ferðaráðnum, eins og vit eru við í átakinum „Ferðist í egnum landi“, og sjálvandi brúka vit ikki minst teir góðu móguleikarnar við Facebook, sigur Hanna, sum er farin undir at fáa kunningarstovuni eina nýggja heimasíðu.

Fyrimunir og vansar

Tað verður torført at tala um Sandoyinni, um ein ikki samstundis fer at hugsa um undirsjóvartunnilin.

–Sum er, eru bert tvær av stóru oyggjunum, sum ikki hava vegasamband við meginøkið. At sjógvur er ímillum ger at tú sjálvandi fær eina øðrvísi kenslu av at tú veruliga er farin at ferðast og ikki bert ein biltúr, soleiðis at tú altíð kann venda heimaftur uttan at hugsa um ferju ella flutning um fjørð. Tað hevur nakað serligt við sær, og leggur meira frið á hin ferðandi. Við hesum er avgjørt ikki

sagt, at eg ikki kundi hugsað mær ein undirsjóvartunnil, sum fer at geva okkum nógv fyrimunir í mun til tey víðurskifti, vit hava í dag. Eisini tá hugsað verður um ferðavinnuna. Í dag kann ein bussur, fullur av ferðafólki, ferðast gjøgnum undirsjóvartunlar um alt meginøkið bert við at rinda fyri bussin. Skal hesin sami bussur koma á Sandoyinna, skal eisini hvørt einstakt ferðafólk rinda fyri ferðina, sigur Hanna.

Ikki sørt av pengum

Tað eru tey, sum seta spurnartekin við um ferðafólk leggja pengar eftir sær. Hanna heldur, at tað er ikki heilt sørt. Hon heldur eisini, at feroyingar eru vordnir betri til at taka fyri tær tænastrur, vit veita ferðafólki, men hon hevur eisini varhugan av, at onkusvegna hava mong tann hugburð, at alt skal vera blígari á bygd enn í meginøkinum, tí mangan ógvast fólk, tá tey hoyra um ein kostnað, sum minnir um eina líknandi máltíð á matstovu í Havn.

Starvsfólkaútferðir

Tað gerst alt meira vanligt, at eitt nú arbeiðspláss skipa fyri starvsfólkaútferðum. Í tí sambandi ætlar Hanna at fáa meira burturúr á hesum øki. At bjóða arbeiðsplássum lidnar pakkar við ymskum innihaldi, og gera hesi tilboð so spennandi og lagalig sum gjørligt.

–Vit kunnu heinta fólk við dyrnar og bjóða teimum ymskar upplivingar her suðuri – rundferðir, mat, linedans í ítróttarhøllini o.a. Fáa vit rímliga góða tíð at fyrireika tilíkar vitjanir, er at kalla einki óført, sigur leiðarin á kunningarstovuni á Sandi.

Aðalfundurinn 2014: Nevndin óbroytt

8. mars hevði Starvsmannafelagið aðalfund á Østrøm. Sum vanligt var frásøgn formansins fyrst á skránni. Selma Ellingsgaard greiddi frá felagsins virksemsi síðani síðsta aðalfund og hugleiddi um felagsins virki framyvir. Arkitektar 99 lögdu síðan fram tekningar av umbyggingini av Vørðsluni fyri aðalfundin. Síðani fekk Sjúrdur Skaale, fólkatingsmaður, orðið. Frammanundan hevði felagið boðað honum frá, at hann fekk heilt fríar teymar at siga nøkur bersøgin og kanska eisini eitt sindur provokerandi orð, og tað høvi lat hann ikki fara aftur við borðinum. Sí klummuna aðrastaðni í blaðnum.

Nevndarvalið, sum sambært lógum felagsins skuldi fara fram, var uttan nakran sum helst dramatik, tí teir báðir nevndarlimirnir, Svend Åge Seloy og Niels á Reynatúgvu, sum stóðu fyri vali, høvdu frammanundan boðað frá, at teir tóku við afturvali, og eingin stillaði upp móti teimum, og vórðu teir tí afturvaldir uttan at neyðugt varð at atkvoða. Hinir nevndarlimirnir eru Selma Ellingsgaard, forkvinna, Súni Selfoss, næstformaður, og Karin Jacobsen, nevndarlimur. Birgit Rouch varð afturvald til innanhýsis grannskoðara.

Harald H. Haraldsen og Hilmar Augustinussen vóru valdir til tiltakslimir.

Sum vanligt hevur verið mongu seinastu árinum hevði nevndin sítt uppskot um ársins álitisfólk. Hesaferð fall valið á Randi S. Durhuus, sum nevndin segði um:

„Randi hevur í virki sínum sum álitisfólk, samvitskufult og ábyrgdarfult røkt starvið og altíð tala søk starvsfólkanna. Hon hevur gjøgnum yrki sítt stríðst fyri rættindum hjá starvsfeløgum sínum, samstundis sum hon hevur vakt ans, áhuga og virðing fyri álitisfólkaskipanini.“

Randi S. Durhuus arbeiddir sum próv-bókaleiðari á Setrinum, og hevur virkað sum álitisfólk hesi sje seinastu árinum. Sum álitisfólk er man millumlið, millum stovnsleiðslu, starvsfólk og felagið, og sum vera man sigur hon, at hon onkuntíð hevur kent seg sum mótpart til onkran av þortunum heldur enn sparringspartnari,

sum rættari hevði verið. Men hesum slepst ikki altíð undan, og tí heldur hon tað vera ógvuliga umráðandi, at eitt álitisfólk er væl ílatið at útinna sítt verk, sum hon tekur til. Í so máta letur hon sera væl at teimum skeiðum, sum Starvsmannafelagið skipar fyri, og sum hon eisini sjálf hevur luttikið á. Hetta eigur felagið avgjørt at halda áfram við, tí umframt at skeiðini geva einum ítøkiligum vitan um viðkomandi viðurskifti, fær ein eisini samband við onnur álitisfólk og felagið annars. Eisini fegnast Randi um onnur tiltøk, sum Starvsmannafelagið skipar fyri, tað verið seg bæði av tí lættari slagnum og ymiskum fyrilestrum.

-At eg skuldi gerast ársins álitisfólk kom heilt óvart á meg, men sjálvandi flovar eitt tilíkt herðaklapp, sigur Randi S. Durhuus

Samlagstryggingargrunnurinn:

Arbeiðir við at broyta íløgumynstrið

Aðalfundurinn hjá Samlagstryggingargrunninum valdi einmælt somu nevnd aftur at standa fyri arbeiðinum í grunninum. Nevndin hevur skipað seg og heldur fram í óbroyttum líki, nevniliga við John Kjær sum formanni, Jákup Danielsen sum skrivara og Selmu Ellingsgaard sum nevndarlimi.

Orð: John Kjær

Roknskapurin vísti eitt rakstararhall, ið stavar frá minkandi inngjöldunum og øktum tryggingarútreiðslum. Hetta er tilætlað hall, ið kemur at standa við komandi árinum, til umskipingina av grunninum er endalig. Upplýst varð tó, at nevndin arbeiðir við at minkað hallið, m.a. við at broyta íløgurnar hjá grunninum. Grunnurin hevur altíð arbeitt sera varisliga tá umræður íløgur, og hevur bert sett pening í trygg lánsbrøv. Men avkastid av hesum ílögum hevur seinnu árinum verið vánaligt, og tí arbeiðir nevndin við ætlan um at seta pening í eitt nú partabrøv, ið kunna geva størri vinning umframt at ætlanin er at veita lán, ið geva betri rentu enn lánsbrøvini.

Í formansfrágreiðingini varð annars staðfest, at talið av staðfestum álvarsligum sjúkum er økt.

– Talið av staðfestum hættisligum sjúkum er annars økt munandi og er

meira enn tvífalt so stórt sum í 2012. Hóast kostnaðarmikil, so eru gjöldini fyri hesar tryggingar væl givin út, tí útgjöldini til teirra, ið eru rakt av sjúku, kunnu móguliga linna og lætta um í einari truplari støðu, segði formaðurin.

– At gjöldini eru væl givin út, skal eisini siggjast í ljósinum á teimum fráboðanum, sum heimsheilsustovnurin WHO hevur um gongdina innan talið av krabbasjúkum. Prognosurnar siga, at vit tíverri kunnu roknað við, at talið av tilbúðum fer at økjast komandi árinum. Samstundis gerast móguleikarnir hjá tí einstaka fyri at vinna á sjúkuni tó betri, men framvegis er neyðugt at veittur verður fíggjarligur styrkur, ið kann lætta um í sambandi við leitanini eftir heilsubata.

– At talið av skaðaraktum er økt, setur eisini grunninum størri krøv. Bæði tá tað kemur til sjálvan raksturinn, men eisini til hvørjar tryggingar, ið grunnurin keypir. Arbeitt verður við móguleikanum at

hækka útgjöldini bæði við hættisliga sjúku hjá tí einstaka liminum, men eisini við sjúku hjá børnum, samstundis sum roynt verður at fáa alt fleiri sjúkur við á yvirlitið yvir tær, har veitt verður útgjald. Hvørjar sjúkur, ið eru umfataðar av tryggingini, er tó ikki nakað, sum grunnurin og LÍV gera av, men er ein partur av tí útboði, ið er á tryggingarmarknaðinum.

– Framvegis er trygging okkara ein tann ódýrasta, ið eitt fakfelag bjóðar limum sínum. Samlagstryggingargrunnurinn arbeiðir jú eftir teimum somu prinsippunum, sum Samhaldsfasti Arbeidsmarknaðargrunnurinn. Tað vil siga, at øll gjalda eitt ávíst prosentgjald av lönini inn í grunnin, men útgjaldið er tað sama í krónum fyri tann einstaka. Um hetta er rættvíst ber sjálvsagt altíð til at kjakast um, men júst hetta hevur við sær, at tryggingargjaldið ikki er óneyðuga tyngjandi fyri tær lægru lönirnar. Um samlaða gjaldið so kemur at nøkta tørvin, sum framtíðin hevur við sær, serliga um útsøgnir hjá WHO og øðrum fara at halda, er so nakað, ið vit eiga at hava í huga og vera opin fyri, og so tillagað okkum broyttu umstøðunum, varð millum annað sagt í frágreiðing formansins á aðalfundinum

Hvílandi limur í Starvsmannafelagnum

Limur, ið annaðhvørt gerast arbeiðsleysir, eru í farloyvi uttan lön, ella fara undir útbúgving, kunnu gerast hvílandi limir í Starvsmannafelagnum. Hvílandi limaskapurin hevur við sær at tit varðveita samlagstryggingina og onnur rættindi, so sum avsláttur frá fyrirøkum, ið vit hava gjørt avtalu við, og avsláttur av leigu av húsum okkara.

Samlagstryggingin fevnir um lívstrygging, hjúnafelegatrygging, trygging móti ávísum hættisligum sjúkum

umframt trygging móti ávísum hættisligum sjúkum hjá børnum undir 18 ár. Sí heimasíðuna hjá LÍV, www.liv.fo. Eisini fevnir tryggingin um eina lokalu upphædd, sum fólk fáa, tá tey verða 67 ár, men henda upphædd verður niðurlaða komandi árinum.

Kostnaður fyri at vera hvílandi limur er 100 krónur um mánaðin, og samlagstryggingin kostar 200 krónur um mánaðin.

Teir limir sum rinda limagjald umvegis

ALS, mugu sjálvir rinda samlagstryggingina umframt. Hetta er eisini 150 krónur.

Um tú ætlar at gerast hvílandi limur, og vil vita hvar hesi gjöld skulu flytast, so verður tú vinarliga biðin um at venda tær til felagið á tlf. 614868 ella við at senda teldupost til starvsmannafelag@starvsmannafelag.fo

Spyr okkara ráðgevar á heimasíðu okkara

Starvsmannafelagið hevur fleiri ráðgevar, við ymsum førleikum, knýttar at felagnum. Nú ber til at fara inn á heimasíðu felagsins www.starvsmannafelag.fo og skriva til viðkomandi ráðgeva, um tú hevur onkran fyrispurning, sum viðkoma tínum starvi – sosialum viðurskiftum, eftirløn ella lögfrøðiligum málum. Á forsíðuni til vinstri er mynd av ráðgevanum, har kanst tú fara inn, og velja tann ráðgevan, tú metir kann svara tínum fyrispurningi. Fyrispurningarnir verða viðgjørdir í trúnaði.

LIMAKORT

Felagið heitir á limir, ið mangla limakort,
um at venda sær til skrivstovuna.

Summarið í Starvsmannafelagnum

Skrivstovan hjá Starvsmannafelagnum er í summarferiu frá mánadegi 21. juli til mánadagin 11. august.

Í summar er dagliga telefonavgreiðslan hjá felagnum eitt sindur stytta. Frá mánadegi 16. juni til mánadagin 21. juli og frá 11. august til 1. september er telefonavgreiðslan opin hvønn yrkadag millum kl. 10.00 og 12.30. Frá 1. september taka vit telefonina aftur sum vanligt.

Nevnd og umsiting arbeiðs- vikuskifti við Gjógv

Hetta er triðja árið á rað, at nevnd og umsiting setur eitt vikuskifti av at planleggja arbeiði felagsins framyvir.

Vit gistu á Gjáargarði. Arbeiðt varð frá kl 14 fríggjadagin 4. apríl fram til á middegi sunnudagin 6. apríl.

Arbeiðt varð við teimum 6 fokusøkjunum innan visiðnsarbeiði.

Hesi eru:

- Bygnaður
- Ráðstevnur, førleikamenning og tiltøk
- Lønarskipan
- Fakfelagssamstarv
- Nútímanngerð av sáttmála
- Samfelagspolitiskur aktørur

Status varð gjørt yvir hvussu langt er komið. Løgd varð tíðarætlan fyri konkret mál innan økini.

Somuleiðis varð arbeiðt við innanhýsis reglugerðum, arbeiðsbýti, leiðreglum v.m.

Ætlanin er at gera kanningar av ymskum slag millum limir. Ein teirra er viðvíkjandi aðalfundinum. Nevnd og umsting undrast yvir, at tað ikki koma nógv fleiri limir til aðalfundir felagsins, og vilja tí kanna, hvat skal til fyri at limirnir geva aðalfundinum ans.

Sera nógv kom burturúr vikuskiftinum. Ætlanin er, so vítt gjørligt at fáa alt, ið arbeiðt varð við, ført út í lívið.

Mett verður at hesin táttur við slíkum arbeiðsvikuskifti er sera týðningarmikil og gevandi, og er ætlanin tí at hetta verður afturvendandi tiltak hvørt ár.

Vitjaðu í Vágum

Nevnd og umsiting í Starvsmannafelagnum heldur fram at vitja limir kring landið. Fyrst í mai vóru tey á vitjan vesturi í Vágum, har tey hittu limir á arbeiðs-plássum teirra eins og skipað varð fyri kvöldsetu við fakfelagsligum og tónlistalgum innihaldi.

Ein partur av ferðalagnum úr Havn vitjaði á flog-vøllinum, í Rúsdrékkasøluni og á Sjóvinnustýrinum, meðan hini umboðini frá felagnum vitjaðu í Vága kommunu, Sørvágs kommunu og í Telebúðini, har tey fingu innlit í dagliga arbeiði hjá limunum, eins og limirnir fingu høvi til at umrøða arbeiðsligar og fakfelagsligar spurningar.

Á kvöldsetuni á Hotel Vágum greiddi forkvinna felagsins, Selma Ellingsgaard frá heimasíðu felagsins og arbeiðinum at stovna fakkbólkar innan felagið. Eisini var Dan Joensen, tryggingarmaður, við og greiddi frá broytingunum á eftirlønarøkinum. Í steðginum spældi og sang Sámal Ravnsfjall.

Nevnd og umsiting felagsins hevur sett sær fyri javnan at vitja limir úti á arbeiðsplássunum. Hetta verður mettt at hava stóran týðning, so at tey á óformellum vitjanum kunnu sita andlit til andlits og á tann hátt skapa eitt tættari samband millum limir og felagið.

Vága Floghavn

Rúsan í Vágum

Dan Joensen, tryggingarmaður

Sjóvinnustýrið

Kvöldseta

Sámal Ravnsfjall

20

ÁR VIÐ JAVNSTØÐU

Áttanda hvør genta 16-19
ár í Føroyum heldur at
kvinnur skulu ikki arbeiða
á arbeiðsmarknaðinum

NORDIC YOUTH RESEARCH 2010

Hvat leggur tú
í tíni børn?

Sig tína meining á

Javnstøðunevndin

Javnstøðunevndin

***-ORDILIGAR
kvinnur strúka
skjúrtur!***

Dávur Eyðunsson Sørensen

Starvsmannafelagið hefur eina tíð arbeitt fyri, at stovnsseta fakkbólkur fyri tey ymisku fakøkini, sum eru í felagnum. Endamálið er at styrkja fakliga samleikan hjá yrkisbólkunum og at varpa ljós á tey serligu fakligu áhugamálini.

Dávur Eyðunsson Sørensen er formaður í arbeiðsnevndini, sum virkar fyri at stovnsseta fakkbólkur fyri kt-fólkini. Dagliga arbeiðir hann sum kt-vørður á Fróðskaparsetrinum.

Hendan greinarøð er eitt dømi um hvussu fakkbólkarnir kunnu gera sítt fak meira sjónligt í Starvsmannafelagnum.

Framtíðar KT – á føroyskum

Alneyðugt er í arbeiðinum at føroyska alt KT, at vit tryggja at føroyingar sjálvir koma at stýra so nógv av hesi gongd sum til ber. Vandur er annars fyri at hetta gerst sera dýrt, um t.d. útlenskir veitarar skulu hava gjald fyri hvørja líttla broyting, sum ynski er um at fremja, skrivur Dávur Eyðunsson Sørensen

Alt KT á føroyskum. Soleiðis ljóðar ynskið frá politiskari síðu. Løgtingið skal í næstum viðgera hetta týðningarmikla evni. Í fyrstu atlugu er størsti denturin lagdur á týðningin av, at tey telduamboð, sum yngra ættarliðið veksur upp við og brúkar í tí dagliga, sosiala talgilda rúm-inum, hava føroysk markamót, knøttar, vegleiðingar, forrit, skráir, o.s.f. Málið eigur heilt natúrliga at vera, at sama skal vera galdandi fyri øll KT-amboð, sum verða nýtt arbeiðsliga.

Hetta ynskið er spennandi; tað bjóðar av og tað verður ikki lótuverk. Og tað fer at krevja føroysk KT-fólk við hóskaði førleikum at luttaka í hesi tilgongd. So tað er at vóna, at tey, ið taka avgerðina, gera hetta við tí í huga, at neyðugt er bæði at útbúgva nýggj fólk og førleikamenna verandi. Hetta fer at geva okkum eitt sterkari tilverugrundarlag sum fakkbólkur.

Meldingar frá okkara fólkavaldu politikarum seinastu árin vísar eisini, at man ynskir at Fróðskaparsetrið m.a. mennist til uppgávuna at framleiða vælútbúgvinn starvsfólk til tað almenna. So tað fer vónandi at liggja væl fyri í so máta.

Alneyðugt er í arbeiðinum at føroyska

alt KT, at vit tryggja at føroyingar sjálvir koma at stýra so nógv av hesi gongd sum til ber. Vandur er annars fyri, at hetta gerst sera dýrt, um t.d. útlenskir veitarar skulu hava gjald fyri hvørja líttla broyting, sum ynski er um at fremja.

Ein upplagdur háttur at gera hetta til eina reint føroyska verkætlan er, at settur verður á stovn ein stýrisbólkur at nágreina eina gongda leið innan Open Source, har landið ber so í bandi, at føroyingar útbúgva seg í Føroyum eins væl og aðrastaðni, at lyfta hesa uppgávu. Bólkurinn skal lýsa hvussu alt KT, sum tað almenna, landsmyndugleikar og kommunur, vara av skal umleggjast til hóskaði Open Source amboð og hareftir syrgja fyri, at umsetingararbeiðið kemur í gongd.

Um Open Source

Open Source hugtakið lýsir rættindi og treytir innan menning av sonevndum 'free software' – í merkingini 'frælsur ritbúnaður', ikki treytaleyst ókeypiss, hóast mesti frælsi ritbúnaðurin er ókeypiss.

Open Source/Free Software sum røsla, verður ofta umrøtt sum felags-

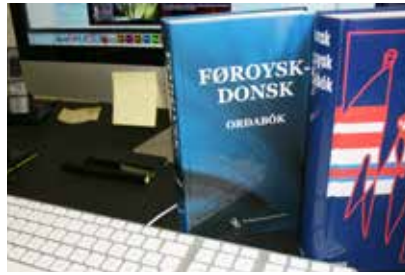
skapurin 'the community', men hann er ikki stýrdur í stórvegis mun; nakrir bólkur og einstaklingar eru tó, sum ofta seta dagsskránni í kjakinum innan felagsskapin og virka sum vegleiðandi og sum eitt nú eisini orða teir opnu/frælsu lisensarnar. Menning eftir Open Source leisti er ofta ein spurningur um samstarv millum fleiri partar innan felagsskapin, sum hava felags áhuga í hugskoti, sum onkur hefur borið fram. Nógv rættiliga stór virki geva sítt íkast til Open Source menning við at teirra starvsfólk í arbeiðstíðini eru aktiv í verkætlanum innan felagsskapin, og við at virki, av sínum eintingum og uppá Open Source treytir, lata burturav intellektuella fæi sínum til felagsskapin at byggja víðari á. Millum virki, sum hava latið til felagsskapin í langar tíðir, teljast risar sum Google, Oracle (gjøgnum uppkøpta virkið Sun Microsystems), IBM, Novell, Red Hat, o.fl.

Umrødda frælsi er lýst m.a. á heimasíðuni gnu.org (á enskum):

Free software is a matter of the users' freedom to run, copy, distribute, study, change and improve the software.

Frælsi er sett upp sum fyra frælsir.

- frælsi at nýta ritbúnaðin, óansæð endamál
- frælsi at kanna ritbúnaðin út í æsir og at tillaga hann til tín tørv. Full atgongd til kelduforritingina er av avgerandi týðningi.
- Frælsi at breiða út eintøk av ritbúnaðinum, so tín næsti fær gagn av honum.
- Frælsi at betra ritbúnaðin og at breiða út tínar egnu betringar, so øll fáa gagn av hesum. Full atgongd til kelduforritingina er av avgerandi týðningi.

Handilsmodellid í Open Source byggir í stóran mun á, at man skal ikki gjalda fyri at *eiga* ritbúnað; hendan kann man downloada og brúka, gjarna púra uttan avmarkingar. Tað er hinvegin ikki óvanligt fyri – serstakliga – serforrit at man kann biðja um gjald fyri *øktan funktionalitet* og *viðkaðar tænastruvingar* í sambandi við *nýtslu* og møguliga serkøna *tillagan* av ritbúnaðinum.

Um Closed Source

Closed Source – heitið sigur tað mesta: kelduforritingin er stongd, at rokna sum vinnuligi loydnidómurin hjá framleiðaranum, sum sjálvur, og við løntari arbeiðsmegi, stendur fyri framleiðsluni. Vanligt er, at góðkendir samstarvsfelagar, undir ávísingum treytum og dyljanarklausulum, kunnu fáa innlit í partar av forritingini fyri á tann hátt at gera egin forrit, sum spæla optimalt saman við høvuðsproduktinum. Tað ber eisini til at gera forrit undir linari treytum, men tað kann vera avmarkað, hvussu avanserað hesi forrit kunnu gerast uttan tað viðkaða innlitið undir áðurnevndu treytum.

Fáur man ivast í, at Microsoft er tann stóri Closed Source framleiðarin, hvørs egnu produktir, eins og partnarproduktir, eru at finna á nærum øllum teldum; sjálvt tey, sum keypa Mac-teldu frá Closed Source framleiðaranum Apple, velja ofta at keypa sær Microsoft Office kontórforritapakkan afturat.

Handilsmodellid innan Closed Source er, at tú skal keypa ritbúnaðin og harvið gjalda eitt nýtslugjald, møguliga harumfram eisini gjalda fyri eyka tænastruvingar. Man verður aloftast álagdur ikki at pilka við og broyta ritbúnaðin, tí tað verður roknað fyri at gera seg inná upphavsrettin hjá framleiðaranum. Eftir hesum leisti liggur ábyrgdin fyri góðsku og viðlíkahaldi av ritbúnaðinum treyta-leyst hjá framleiðaranum, og allar broytingar skulu ganga gjøgnum framleiðsluð og/ella góðskumetaralið hjá hesum framleiðara.

Myndin er farin at skeiklast

Gamla vælkenda myndin av KT-heiminum, har Closed Source loysnir vóru normurin, verður fyri tíðina týðiliga skeiklað av broytta KT-nýtslumynstrinum, nú meginparturin av nýtsluni er fluttur frá borð-/farteldum til 'snildar' eindir, so sum teldar og fartelegir – serstakliga privati parturin, men nú eisini í ein stóðugt vaksandi mun, tann arbeiðsligi parturin.

Leiðandi aktørar í nýggju myndini eru teir, sum gagnnýta Open Source ritbúnað í sínum produktum. Apple hava ment stýrisskipanir til teirra produkt burtúr Open Source stýrisskipanini FreeBSD (<http://www.freebsd.org/>), meðan tey á Google skaptu stýrisskipanina Android burtúr Linux.

Forsagnir hava leingi bent á, at vanliga teldan, sum vit kenna hana – borðtelda við skíggja ella fartelda – fer í stóran mun at hvørva úr heimaumhvørvinum hjá fólki, og snildar eindir (teldar, fartelegir, sjónvarpstól, o.a.) verða høvuðs- amboð í KT-nýtsluni. Og mangt bendir á, at tað verður ikki Windows, sum verður motorurin í tí KT, sum fólk nýta, men eitthvørt, ið er sprottið úr frælsum ritbúnaði/Open Source.

Marknaðarpartar á 'snildum' eindum í 3. og 4. ársfjórðingi 2013, sambært Forbes og engadget.com

Stýrisskipan	3.ársfj	4.ársfj.
Android	75,0%	81,3%
iOS (Apple)	15,6%	13,4%
Microsoft	2,1%	4,1%
Blackberry	4,3%	1,0%
Annað	3,0%	0,2%

Tað er greitt at Android hevur eina sterka og stóðugt vaksandi yvirvág á marknaðinum. Tað hoyrir til hesa talvu at siga, at hóast Android er á flest eindum, er inntøkuparturin framvegis størst hjá Apple, men tað kemst fyrst og fremst av størri inntøku av sølu av appum. Hvør,

Føroysk KT-fólk

– ein óskipaður hópur

Stovnanin av fakkbólkinum KT-fólk hjá Starvsmannafelagnum er eitt tekin um, at her er eitt øki, sum er vaksið seg stórt í tí eitt sindur dulda. KT-fólk eru sum kunnugt eftirhondini allastaðni – men ongantíð til at fáa fatur á, vilja nøkur vera við :)

KT-rakstur og -nýtsla í Føroyum hava longu nógv ár á baki. Men meðan tað tey fyrstu nógvu árin var nakað, sum einans eitt fáatal av føroyingum høvdu sum arbeiðsøki – granskarir, verkfrøðingar og bankafólk fyri bert at nevna nøkur – so er KT nú allastaðni. Tað eru nokk tey fáu, sum ikki onkursvegna koma í nánd av KT í teirra dagliga yrki. Spurningurin stingur seg so upp: Hvør er í roynd og veru at rokna sum KT-fólk? Hvørjar uppgávur skal eitt starvsfólk loysa fyri at koma í fakkbólkin?

Í londum uttanum okkum hava KT-fólk longu skipaði viðurskifti; eitt gott dømi um hetta er PROSA í Danmark (prosa.dk). Tað er ikki so langt síðan, at tað felagið varð viðurkent, men KT-fólk á danska arbeiðsmarknaðinum hava tikið tað til sín.

KT-fakkbólkurin hevur m.a. fingið til uppgávu at stuðla felagnum í greiningini av hesum heldur óskipaða hópi, at fáa eina hilling á hvørt tað munnu vera viðurskifti sum áttu at verið greiðari orðað. Og við óskipað meinast í roynd og veru ikki annað enn, at starvsheitini eru so mong og onkur teirra gomul og kanska ótíðarhóskandi. Er ikki grundarlag fyri at hyggja nærri at, um her er okkurt at rudda upp í og møguliga koma fram til eitt meira standardiserað úrval av starvsheitum?

Bólkurin hevur longu havt nakrar fundir, men enn er ikki komin rættilig gongd á arbeiðið. Málið í 2014 er at gera bólkin virknan og harafturat betri kendan millum limirnar.

ið selir flest appar í lötuni, er av minni týdningi fyri hesa grein.

Tað er bara um at koma í gongd!

Ein forðing viðvíkjandi politiska ynskinum er, at Føroyar eru ein alt ov lítil marknaður hjá einum Closed Source risa sum Microsoft at gera ein eyka innsats fyri at koma føroyska ynskinum, um at fáa alt KT føroyska, á mæti, av tí at tað fer at krevja ein stóran arbeiðsinnsats at umseta alt markamótið í Windows og Office fult út til føroyskt. Marknaðurin er alt ov lítil, og føroyskt er millum heimsins allarminstu minnilutamál, so tað fer ongantíð at vera lønandi fyri Microsoft at fara undir tað. Tað er nevnliga ikki einans fyrsta stóra takið, umsetingin, at hava í huga, tí sum alt annað innan KT skal eisini hetta viðlíkahaldast og dagførast; tað merkir ein nýggj føst útreiðsla, sum Microsoft tá skal átaka sær.

Tað leiðir til tað upplagda í at leggja á eina Open Source menningarleið. Fyrimumurin við slíkari leið er, at tað ber til at gagnnýta eina ørgrynnu av ókeypis dygdargóðum ritbúnaði, fullar frælsar og ókeypis teldustýriskipanir eins væl sum brúkarar-forrit, sum longu finnast púra ókeypis at taka niður og brúka, óbundin av strongum lisenstreytum. Aloftast ber væl til at sleppa framat at umseta til onnur mál; kend dømi um hetta eru forritini LibreOffice og Mozilla Firefox, sum hava skipanir liggjandi á Alnótini til sama endamál. Fyri at siga tað stutt: tað er í roynd og veru bara ein spurningur um at vit sjálvi bróta upp um armar og koma í gongd!

Hvussu farast skal fram...

Eitt hóskaði stað at leita sær íblástur er í týska býnum München, sum nú kann skjalprógva eina væleydnaða slíka menningarleið (sí <http://en.wikipedia.org/wiki/LiMux>). Í teirri verkætlanini eru ikki bara einstøk forrit, men eisini sjálv stýriskipanin til ambætarnar og til tær fleiri enn 15.000 brúkarateldurnar skift. Skift varð frá MS Windows til Linux, ment til endamálið undir heitinum LiMux, í fyrstu atløgu bygt burturúr Debian Linux men seinni úr Ubuntu Linux.

Fyri München var ikki talan um umseting, tí tað arbeiðið var fingið frá hondini leingi undan hesi verkætlan, men aðra tillagan til tørv í almennu býarfyriritingini við bæði betri stýring, effektivisering og munagóðum sparingum fyri eyga; endamál sum til fulnar eru rokkin.

Eisini í Fraklandi er eitt gott fordømi at finna. Franska tjóðarløgreglan National Gendarmerie hava higartil lagt o.u. 37.000 arbeiðsstøðir av 72.000 um til eina sergjörda útgávu av Linux – restin verður lagt um so líðandi (sí <http://www.wired.com/2013/09/gendarmerie-linux/>). Somuleiðis eru fleiri lond í Suður-Amerika og fleiri øki í Europa í holt við líknandi umleggingar, m.a. innan skúlaverkið. Denturin er sjálvandi lagdur á sparingar, men eisini grundgevingar so sum hægri trygd og fult ræði á skipanunum hava týdning.

Stig fyri stig

Altavgerandi er, at løgd verður ein greið langskygd ætlan, sum skal fylgjast í odd og egg.

Føroyska útbúgvingarverkið skal ongantíð ov skjótt stovna og tillaga tær útbúgvingar, sum skulu til fyri at fáa arbeiðsmegina, sum skal vera tøk – talan er um bæði KT-fólk til forritan og tillaging og málfrøðingar til umsetingararbeiðið, umframt annað vælútbúgvandi fólk.

Sum frálíður fer verkætlanin av sær sjálvum at koma inn í fólkaskúlan, tí nýútbúnir lærarar til ta tíð sjálvsagt skulu, sum ein lið í teirra útbúgving, arbeiða í og við umsettu forritunum og stýriskipanini.

Umsetingararbeiðið skal tískil, við hægstu raðfesting og uttan drál, setast í gongd av teimum vanligastu brúkararforritunum: Kontórforritapakkanum

LibreOffice, Alnótkaganum Mozilla Firefox, teldupostforritum so sum Mozilla Thunderbird og Evolution, myndviðgerðarforritum so sum Shotwell, GIMP og Inkscape. At umseta eina fulla Linux-brúkararflatu til føroyskt verður nakað drúgvári, men eisini tað má sum skjótast setast á dagsskrá; partur av arbeiðinum er tó longu gjørt og kann upplivast við at innleggja útgávu, nevnd Linux Mint, og undir innleggjan velja føroyskt sum mál

Umframt at ynskið um føroyskt mál á brúkarar-eindunum verður rokkið, er harumframt at hava í huga, at landið, við at nýta Open Source/frælsan ritbúnað til allan ambætara-rakstur, fer at spara nógvan pening, sum í lötuni verður nýttur til keyp av lisensum til filugoymsluambætarar, postambætarar, dátugrunna-ambætarar o.a. líknandi. Tøkni sum øll er tøk undir frælsnum treytum og ókeypis at fara í holt við.

Vinn-Vinn

Hetta verður ein rein vinn-vinn støða, tí skúlaverkið verður styrkt – tað er sjálsagt neyðugt í slíkari tilgongd – og vit fáa haðani ein vælútbúnan KT-fólkahóp, væl motiverað og við rótfesti í føroyskum viðurskiftum og sum koma at kenna sær ektaðan ognarskap av teimum skipanum tey skulu menna og/ella arbeiða við. Og ikki minst: landið fær nógv mest fyri pengarnar, tí tað er ein sonn íløga í framtíðina, í fólk og ikki í lisensar. Vit fáa sett á stovn nýggj vitanarstørv, sum eggja vælútbúnum føroyingum at arbeiða í Føroyum við skipanum, sum landið sjálvt hevur fult ræði á og mennir og við føroyskum máli á markamótinum.

Hokus-pokus við Strandferðsluni

Í stóru rúgvuni av lógaruppskoskotum, sum lógtingið samtykti upp undir summarferiuna, var eitt lógaruppskot, sum gevur landinum heimild at útveita farleiðir hjá Strandferðsluni. Ongin skjalvátan er tó fyri – tíansheldur nøkur ábending um – at tænanastan verður ódýrari og betri. Tvørturímóti. Vit tosa um politisk hokus-pokus

Orð: Karin Jacobsen, nevndarlimur

Vit hava hoyrt tað fyrr. Privatisering ella útveiting skapa dynamikk. Vinnan dugir betri, fær meira burturúr. Landskassin sparir. Brúkarin verður nøgdari. Vit fáa meira fyri minni. Ja, alt verður betri.

Hetta er eisini niðurlagið, nú samgongan hevur samtykt at geva Vinnuáráðnum heimild at útveita farleiðir. Men talan er um ódokumenteraðar ynskidreymar og forsagnir. Heldur enn kjölfestar og forkannaðar ætlanir við veruligum útlitum til at eydnast.

Bert turkatrúgv

Hyggja vit at uppskotinum, so síggja vit, at samgongan hevur onga skjalvátan fyri, at tað verður nakar fyrimumur fyri samfelagið og okkum øll at útveita farleiðirnar. Og grundgevingarnar fyri avgerðini eru harafturat ógvuliga grunnar og lítið sannførandi:

„Partvíst fær vinnulívið í størri mun móguleika at virka á hesum øki, umframt at tað umsitingarliga verður lættari at reka Strandfaraskip Landsins, við tað at stovnurin kann verða umskipaður til eina samferðslueind, sum kemur at hava ábyrgdina av at gera og røkja allar sáttmálar, sum landið ger við privat um keyp av flutningstænanastum.“

Hetta er stórtstæð alt. Við øðrum orðum: Gera vit hetta, tit – ja so verður tað lættari tit. Tað verður tað. Read my lips!

Men tey flestu hava langt síðani uppdagað, at keisarin er nakin.

Sum bæði andstøðan á tingi og Útoyggjafelagið hava víst á, so er einki sum bendir á, at tænanastan verður bíligari ella betri.

Tvørturímóti

Minnilutin í lógtingsins vinnunevnd vísir á, at tað er einki í lógaruppskotinum hjá Jóhan Dahl sum „lýsir ella ger sannlíkt at ein útveiting fer at gera tænanastuna betri ella bíligari“ fyri tey 15 % av Føroya

fólki, har sjóvegis sambandið framvegis er høvuðsálitið. Tað er óhoyrt, at gjørt verður ein so prinsipiell lógarbrotinguttan at landsstýrismaðurin hevur givið sær stundir til at lýsa fyrimumur og vansar, ljóðar kritikkurin.

Útoyggjafelagið hevur víst á, at Mykinesleiðin hevur ikki verið tað góða fyridømið um útveiting, ið summi hava vilja gjørt leiðina til. Sannleikin er, at fyri tey fastbúgvandi er tænanastan versnað og dýrkað!

Privatiseringin av farmaleiðum hevur heldur ikki verið nøkur sólskinssøga hjá fólkinum á leysu oyggjunum. Ja, tað er blivið so mikið dýrt, at tað er nær um ógjøriligt hjá fólki at flyta tilfar í størri nøgdum til útoyggjarnar, siga útoyggjafólk, sum staðiliga ráddu tinginum frá, at samtykkja uppskotið hjá Johan Dahl.

Starvsfólkini

Men uppskotið – við tí ivingsarsama virkninginum – er ikki bara hasardspæl við lagnuni hjá útoyggjafólki.

Tað er eisini eitt ábyrgdarleyst politiskt spæl við livibreyðnum hjá nógvum starvsfólkum, sum arbeiða á SSL og sum ivaleyst kenna seg ørkymlað av tíðindunum um at arbeiðsplássíð nú kanska skal á aðrar hendur.

–Hvussu verður so hjá mær. Missi eg arbeiðið? Hvussu verður við húsalánum, vit tóku í fjør?

Spurningarnir munnu vera nógvir

Strandferðslan hevur seinastu mánaðirnar siglt í tungum sjógv, tí játtanin er yvirtrekt. Tað skapar fjáltur og ótryggleika millum starvsfólkini, og ætlanin um útveiting ger støðuna uppafur meira ótrygga. Og tað er ábyrgdarleyst. Ja næstan hjartaleyst, soleiðis sum støðan hevur verið á SSL.

Ongantið eftirspurd

Sum fakfelag, ið varar av nógvum starvsfólkum á SSL vantar Starvsmannafelagið

sjálvsagt at verða eftirspurt, tá ið grundleggjandi broytingar sum hesar verða gjørdar. Tí er tað átalvert, at samgongan ikki hevur sent felagnum uppskotið til hoyringar.

So stórar broytingar á arbeiðsplássum kunnu bert fremjast í samráð við starvsfólkini, sum vit t.d. hava sæð tað í Almannaverkinum, nú eldraøkið verður lagt út til kommunurnar. Tað er góð fyrisiting – og soleiðis skal tað eisini vera sambært sáttmálanum.

Men eisini her er uppskotið at útveita leiðir hjá Strandferðsluni makkverk.

Hokus pokus

Tíverri er hendan søgan einki eindømi.

Flatskatturin til tey vælløntu, figgjaður av forskattaðum pensjónum, er nokk grellasta dømi um vánaliga handalagið hjá hesi samgonguni. Uttan neyðugar forkanningar hava vit tikið av pengunum, sum skuldu figgjað vælferðina hjá okkara eftirkomarum. Og einki bendir á hetta ábyrgdarleysa eksperimentið hevur virkað, sum ætlað. Nýtislan, sum skuldi seta ferð á búskapin, er ikki vaksin. Tað hevur snøgt sagt ikki virkað.

Tá Fólkaflokkurin fyrst í 90-unum royndi at selja Føroya fólk sítt uppskot um Føroyar sum lágsfattaland við Isle of Man sum fyrimynd, fekk ætlanin skjótt eyknevnið „Hokus-pokus-loysn“. Orsøkin var, at ætlanin var so illa kjölfest og dokumenterað, at flokkurin ikki megnaði at sannføra nakran annan um, at ætlanin fór at hava aðra ávirkan enn at tøma landskassan.

Eg eri bangin fyri, at eksperimentið við Strandferðsluni eisini er eitt sovordíð politisk hokus-pokus. Tey gita um virknadain, men hava á ongan hátt prógvað ella gjørt tað sannlíkt, at eksperimentið kann eydnast.

Tískil er at vóna, at politikarar við vanligum skili og samfelagsligari ábyrgdararkenslu, megna at støðga hesum ógrundaða og ódokumentaraða politiska eksperimentinum.

Meðan leikur enn er góður.

Landsfyrisingin skal tøvast

MIÐFYRISITINGIN: Færri og meira reindyrkaði stjórnarráð. Öll í sama bygningini og nógvar felagstænastur. Hetta eru nøkur av høvuðstilmælinum hjá embætismannabólkinum, sum hevur skrivað eitt kjakupplegg um at endurskoða føroysku miðfyrisingina

Stjórnarráð skulu vera stjórnarráð. Stovnar skulu vera stovnar.

Hetta gongur aftur sum ein reyður tráður í 65 síður langari frágreiðing, sum ein bólkur av embætisfólkum í landsstýrinum hevur skrivað, um hvussu vit kunnu skipa føroyska landsfyrisingina í framtíðini.

Landsstýrið ynskir at seta bygnaðin í fyrisingini aftur á dagsskrá, nú 18 ár eru liðin, síðani umsitingin varð umskipað í serstøk stjórnarráð við ráðharraábyrgd.

Undir hesum býr eitt politiskt ynski í samgonguni um at rasjonalisera og gera virkseimið í miðfyrisingini meira effektivt.

Kjakuppgávarnar fyrst

Arbeidsbólkurin, sum hevur skrivað kjakuppleggið um miðfyrisingina, hevur leysliga kannað virkseimið í miðfyrisingini, sum telur meira enn 140 starvfólk. Út frá hesi lýsing metir bólkurin um styrkir og veikleikar og kemur síðani við uppskotum til broytingar.

Høvuðsboðskapurin er, at miðfyrisingin eigur at miðsavna seg um høvuðsuppgávarnar hjá stjórnarráðum, sum er at:

- Virka sum skrivstova og tænastueind hjá landsstýrisfólkunum
- Virka sum evsti fakligi myndugleiki á málsøkjunum
- Taka sær av teirri yvirskipaðu stýringini og menningini av málsøkjum.

Samstundis sum mælt verður til at ráðfesta kjarnuuppgávarnar mæliar arbeidsbólkurin til, at „málsviðgerð og operativar uppgávar í mestan mun verða fluttar úr stjórnarráðunum fyrri at fáa betri orku og yvirlikt til at seta yvirskipaðu kósina fyrri málsøkið“.

Ministeriir skulu sleppa at vera ministeriir. Stovnar skulu vera stovnar.

Færri ráð og miðsavning

Síðani umskipanina miðskeiðis í 90-unum hevur talið á stjórnarráðum

tingin

sveigga millum seks og níggju. Hetta eigur at vera broytt, soleiðis at tað vera færri stjórnarráð – og tað eigur at verða staðfest beinleiðis í okkara stýrisskipan.

Endamálið er at skapa stabilitet og bíligari rakstur. Skuldi tað hent, at ein komandi samgonga avgerð at seta fleiri landsstýrismenn enn talið á stjórnarráðum, skal tað bera til at hava meira enn eitt landsstýrisfólk í hvørjum stjórnarráði, sigur bólkurin.

Skotið verður eisini upp at hava so nógvar felagstænastur í miðfyrisingini sum til ber. Í hesum sambandi verður mælt til, at landsfyrisingin fer at húsast í einum og sama bygningi.

Eindarfyrising

Miðfyrisingin byggir á eina skipan við fleiri stjórnarráðum. Í dag eru tey sjev í tali.

Arbeidsbólkurin nevnir sum ein møguleika, at miðfyrisingin verður umskipað til eina sokallaða „eindarfyrising“. Tað merkir, at

fyrisingin fær ein fyrisingarligan leiðara – eitt slag at superstjóra – sum fær høvuðsábyrgdina at reka alla fyrisingina.

Tað gevur møguleikar at arbeiða við starvsfólkamenning og kann forða fyri, at tað ikki verða settar ov nógvar verkætlanir í gong í senn.

Trupulleikin í dag er, at ov nógvar ætlanir og lógaruppskot enda í skrivaraborðskuffunum og vera ongantíð settar í verk, tí at ráðini ikki vita nóg væl av hvørjum øðrum, samstundis sum ætlanirnar ofta mangla politiska undirtøku, skrivar arbeidsbólkurin í kjakupplegginum.

Fyrisingin í söguligum ljósi

1939:	Lögtingsskrivstova við skrivstovustjóra sett á stovn
1948:	Heimastýrislógin. Landsskrivstovan undir landsstýrinum yvirtekur virksemið hjá lögtingsskrivstovuni. Johan Djurhuus, skrivstovustjóri.
70ini:	Landsskrivstovan verður umskipað. Skrivstovustjóri settur at taka sær av fiskivinnu- og uttanlandsmálum. Stjórar: Einar Kallsberg, Árni Olafsson og loksins Kjartan Hoydal.
1987:	Løgtingsumsitingin skild burtur frá landsskrivstovuni og lögtingsskrivstovan sett á stovn. Stjóri Kristoffer Thomassen.
1989:	Landsfyrisingin umskipa við seks deildum og Hjalgrími Hilduberg sum forstjóra.
1994-96:	Nýggja stýrisskipanarlógin. Vit fáa landsstýrismannaábyrgd og lóggevandi og útinnandi valdið verða skild sundur.
1996:	Skrivstovustjórin í danska uttanríksráðnum, Finn Normann Christensen, ger uppskot um nýskipan av landsfyrisingini í seks aðalstýrir (generaldirektorater).
1996-97:	Bygnaðarbroytingarnar framdar í verki. Upprunaliga er ætlanin at aðalstýrini eisini skulu taka sær av summum stovnsuppgávum.
2002:	Heitið „stýri“ verður broytt til „ráð“. Fleiri stovnsuppgávur verða fluttar út aftur í miðfyrisingina í mun til fyrr.

Starvsfólkini í miðfyrisingini

Í november 2013 vóru 146,2 ársverk í miðfyrisingini. Til sammetingar vóru 108 ársverk í 1998, í 2001 vóru 172, í 2005 vóru 138 og í 2011 vóru 163 ársverk. Hvussu nógv stórv, ið eru komin afturat gjøgnum tíðina er tó trupult at gera upp. Orsøkin er m.a. at stórv eru flutt inn og út úr stjóraráðnum, t.d. var Samvit við 17 starvsfólk lagt undir uttanríkisráðið í 2009.

Ársverkini eru býtt soleiðis millum stjórnarráðini (nov. 2013):

Stjórnarráð	Leiðarar	Fulltrúar o.o	Skrivstovufólk o.o.	Samanlagt
Løgmannsskrivstovan*)	5	15,7	9,0	29,7
Fígghjarmálaráðið	2	11,0	3,0	16,0
Fiskimálaráðið	4	9,0	5,2	18,2
Vinnumálaráðið	1	9,3	2,0	12,3
Mentamálaráðið**)	5	16,5	10,2	31,7
Heilsumálaráðið***)	5	10,0	5,0	20,0
Almannamálaráðið	4	10,0	4,3	18,3
Samanlagt	26	81,5	38,7	146,2

*9 starvsfólk á sendistovunum eru ikki við, **)Yrkisdepilin og Próvstovan eru við, ***)Talgilda

Heilsuskipanin er við.

Starvsmannafelagið:

Gagnnýtið ymiskleikan og fjølbroytni

Starvsroyndir, og harvið praktiskur førleiki, kunnu saktans vera eins virðismikið aktiv, sum eitt akademiskt prógv, er ein av høvuðsboðskapunum hjá Starvsmannafelagnum í sambandi við nýggja bygnaðin í landsfyrisingini

Sannroynd er, at ein alt størri partur av starvsfólkunum í almennu fyrisingini, eru akademikarar. Hetta er eitt rák, sum eisini er farið fram uttan um okkum, og sum tey kalla akademisering. Starvsmannafelagið ger greitt, at felagið hevur als einki ímóti at fólk, við akademiskari útbúgving, arbeiða í miðfyrisingini. Hinvegin visir felagið á tann stóra týðning at hava fólk við drúgvum royndum, hóast hesi ikki hava eina akademiska útbúgving. Ein rekrutering, sum aleina leggur dent á akademiskar førleikar, er stuttskygd, manglar margfeldni og víðskygda hugsan, og er ein rekrutering við bindi fyri eyguni, sigur felagið.

Starvsmannafelagið visir á, at mangan hava ringar royndir verið av at manna størv við fólk, sum eru bókliga yvirskvalifiserað til uppgávarnar, og tí er arbeiðsmegin óneyðuga dýr og verður ikki gagnnýtt til fulnar. Harafturat eru hesi fólk ikki eins støðufør í almenna stavinum sum onnur, tí mangan er betri lønin í privata geiranum rættiliga lokkandi, sigur

felagið, sum setir sítt álit á, at dýrabærar royndir og realkompetansa ikki verða lorka burtur, men virðismett á jøvnum føti við aðrar fakbólkar.

Grundútbúgving

Arbeiðsbólkurin, sum hevur latið kjakuppleggið um bygnaðin í landsfyrisingini úr hondum, mælir til at stovna eina føroyska grundútbúgving í lóg og samfelagsviðurskiftum fyri øll starvsfólk í fyrisingini. Hetta av teirri orsök, at mangan koma fólk beint av útlenskum skúlabeinki í starv. Tankanum um grundútbúgvingina tekur Starvsmannafelagið fult og heilt undir við, og mælir til, at eisini fólk, sum hava stórar praktiskar royndir og gott innlit í fyrisingina, kunnu vera bókliga uppstigað.

Í sama viðfangi minnir Starvsmannafelagið á avtaluna um strategiska og skipaða førleikamenning, sum almenni myndugleikin hevur bundið seg til í sáttmálanum. Felagið harmast at hendan

avtalan verður ikki hildin í nógvum førum. Tað sigur felagið seg ikki kunna liva við, men heldur kortini, at vón er framman stavn, tí landsstýrið hevur lagt lógaruppskot fyri løgtingið, sum hevur til endamáls at kortleggja fakligu førleikarnar, sum fólk hava ognuð sær m.a. í arbeiðslívinum, so at tey kunnu fara undir eina førleikamenning.

Endurskoðan neyðug

Starvsmannafelagið heldur, eins og arbeiðsbólkurin, at neyðugt er at endurskoða bygnaðin í miðfyrisingini, og tekur somuleiðis undir við arbeiðsbólkinum, tá sagt verður, at málsviðgerð og operativar uppgávar í mest móguligan mun verða fluttar úr stjórnarráðunum fyri at fáa betri orku og yvirtil til at seta yvirskipaðu kósina fyri málsøkið. Tað virkar skynsam, at stjórnarráð sleppa at vera stjórnarráð, og at stovnar sleppa at vera stovnar, sigur Starvsmannafelagið.

Landsgrannskoðanin:

Færri og einfaldari reglur

Aðalstjórar og -ráð skulu hava yvirskipaðu stýringina, og ikki brúka tíð til at gera nágreiniligar reglur um ymiskt sum næstan ongin fylgir, sigur landsgrannskoðarin, og mælir til at hugsað verður meira einfalt og praktiskt

Beinta Dam, landsgrannskoðari, tekur væl ímóti kjakupplegginum frá arbeiðsbólkinum, men hon ásannar, at tað kann taka drúgva tíð at fremja stórri broytingar í almenna høpinum. Hon vísir á, at longu í 2003 viðmerkti tey í ársfrágreiðingini, at skilagott hevði verið at savna stovnar og fyrisitingar í stórri eindir í nýmótans umsitingarbygningum. Tað fekk lögtingsgrannskoðararnar at mæla landsstýrismanninum við figgjarmálum til at kanna um so hevði verið. Svárið frá landsstýrismanninum var, at fyrimunirnir vóru so eyðsýndir, at ikki var neyðugt við nakrari kanning. Sama sjónarmið hevði lögmaður. Men hóast 11 ár eru liðin síðani hesar jalgig fráboðanir, er einki hent.

Beinta Dam setti spurningin hvat teir ymisku stovnarnir og fyrisitingarnar eru til, og hvat hevði hent um teir ikki vóru. Í sambandi við spurningin, sum nú er til viðgerðar í sambandi við miðfyrisingina og serliga aðalráðini, helt hon tað vera viðkomandi at gera greitt, hví

aðalráðini ella stjórnarráðini eru til og hvørjar uppgáurnar hjá teimum eru. Sum dømi nevnið Beinta stevnumiðið hjá Løgmannsskrivstovuni, har m.a. verður sagt, at lögmannsskrivstovan fremur stevna hjá politisku leiðsluni á fullgóðan og lógligan hátt..., og aðrastaðni eru orðingar sum ...vit eru trúsom móti politisku leiðsluni og starvsfeløgum..., geva vitan frá okkum..., hjálpa hvør øðrum..., dygd liggur okkum fremst í huga..., o.s.fr. Hetta er alt góðar og vælórðaðar dygdir, heldur Beinta, sum eisini vísir á reglurnar av býti av málsøkjum har lögmaður stendur fyri einum ótali av stórri og smærri málsøkjum heilt frá at hann er ovasta umboð Føroya og til at hann eisini hevur heimildir landsstýrisins móttvegis ítróttarvedding.

Við hesum í huga spyr landsgrannskoðarin hvat stjórnarráðið og aðalstjórin gera. Eftir henna tykki eru aðalstjórar og aðalráð tey, sum hava størstu ávirkan á almennu umsitingina. Tað eru tey, sum skulu hava yvirskipaðu stýringina, og sum

skulu hava eftirlit við at tingini í økinum eru, sum tey eiga at vera.

Ráðini skulu seta reglur – stinga út í kortið – men hennara royndir eru, at ofta verður tíð og orka brúkt til at gera nágreiniligar reglur um ymiskt, men tíverri er tað alt ov sjáldan at nakar fylgir upp. Og alt ov ofta verða reglur settar í gildi, sum næstan ongin fylgir. Kanska skuldu reglurnar verið færri og einklari, heldur Beinta Dam.

–Jú, eg haldi at tørvur er broytingum. Ikki tí, eg haldi at øll gera tað tey kunnu fyri at loysa sínar uppgávur, og arbeiðslagið er ivaleyst í lagi. Men eg haldi tað hevur týðning, at stjórnarráðini taka á seg ta ábyrgd, sum eitt stjórnarráð eigur at hava. At vera í fremst og fyrimynd, tí sum í øllum, so ávírkast alt – og teirra hugburður „seyrar“ niður í systemið.

Starvsfólk í Miðfyrisingini:

Ov lítið ítökiligt upplegg

Í síni viðmerking til kjakuppleggið siga starvsfólk í Almanamálaráðnum og Heilsumálaráðnum, at uppleggið er so mikið lítið ítökiligt, at torført er at koma við hoyringssvari til ein bygnað, sum ikki fyriliggur ella er lýstur í síni heild, men tey halda kortini, at uppskot um broyting í landsfyrisingini má taka støði í, hvussu verandi bygnaður er tillagaður stjórnarskipanini í Føroyum.

Verandi bygnaður er gjørdur við atliti til hesar ásetingar, og vit meta sostatt, at broytingar kunnu og skulu gerast innanfyri hesar karmar í størri mun, enn vit meta tað verða neyðugt ella skynsam at luta alt sundur, soleiðis sum landsstýrið tykist hava ynski um at fremja, siga starvsfólkini.

–Vit meta, at tilgongdin við broytingum í landsfyrisingini gott kann taka støði í einum ásettum tali av stjórnarráðum. Talið av ráðum eigur ikki verða avgerandi. Í staðin má røkt av økjum, sum mugu metast neyðug í einum vælferðarsamfelagi, geva ein hóming av neyðugum tali av ráðum.

Umfram hetta vísa árinum við verandi skipan, at samstarv millum politisku flokkarnar er ein veruleiki, sum hædd má takast fyri, áðrenn eitt endaligt tal av stjórnarráðum verður ásett. Tað hevði kanska verið betri, um tað hevði verið fastlagt, hvørjar uppgávur eru knýttar at tí einstaka ráðnum, og ikki sum nú, har lögmaður ásetir uppgávarnar millum ráðini meira enn einaferð í sama samgonguskeiði.

Betri samstarv

Starvsfólkini halda, at meira formellar broytingar í skipanini av stjórnarráðum kunnu betra um samstarvið millum

stjórnarráð. Møguleikin at hava ein forstjóra fyri embætisverkið í landsfyrisingini hevur verið nevndur, og mett verður, at hetta kann gerast veruleiki innanfyri verandi skipan. Um raðfesting av politisku uppgávanum í stjórnarráðnum verður skipað betri, betrast eisini møguleikarnir at nýta fakliga tilfeingið í ráðnum til felags fyrirmin í sambandi við toymisuppgávur, verkætlanir ella tá ið álit skulu skrivast. At skipa samstarv millum fakkólkar hevur við sær størri virðing í stjórnarráðnum og tvørtur um stjórnarráð, og kann hetta betra um leiðslustýringina av tilfeinginum í landsfyrisingini, siga starvsfólkini og halda, at um arbeið verður í toymum og/ella í verkætlanarbólkum innanfyri og tvørtur um fakkólkar, kann hetta styrkja um fakliga umhvøvi í verandi skipan.

Starvsfólkini hava eisini fremstafingur á lofti. Tey gera staðiliga vart við, at um staðseting í felags høli verður ynskt, má uppskot til og planlegging av hesum gerast meira veruleikakend, og ikki verða knýtt saman við einum yvirskipaðum spariuppskoti. Politiska ynski um at lækka útreiðslurnar til landsfyrisingina saman við einum ótökiligum ynski um samanlegging hoyra ikki heima í eini skipaðari rationellari tilgongd til bygnaðarbroytingar í landsfyrisingini, men vísir hetta ístaðin eina óvirðiliga viðferð av starvsfólkunum, sum kunnu verða rakt meint av tilgongdini, og slíkur atburður sømir seg ikki fyri landsstýrið og leiðsluna í landsfyrisingini.

Landsgrannskoðarin hevur eisini eitt boð um hvørjar uppgávarnar hjá einum stjórnarráði eiga at vera:

- at fyrireika mál til at leggja fyriløgtingið
- at fylgja at málini verða sett í verk
- at vera evsti fakligi myndugleiki á sínum øki
- at hava eftirlit við stovnunum undir ráðnum

og hon tekur fult undir við at gjørdar vera tænaendur, sum t.d. lögfrøðilig tænaendur ella fyrisingareindir.

Áheitanin hjá landsgrannskoðaranum er: Royn at hugsa einfalt og praktiskt. Fylg hesum uppskoti til dyrnar, og latið tað ikki bliva enn eitt skuffuprosjekt, sum nógv tíð og orka er brúkt uppá.

Rúni Joensen, lögfrøðiligur ráðgevi:

Burtur við dupultfunktiónum

Bert heilt fá fólk skulu starvast í aðalráðunum, og ístaðin skulu almennu stovnarnir styrkjast. Tá fæst meira fyri minni, heldur Rúni Joensen, serligur lögfrøðiligur ráðgevi hjá landsstýrinum

Føroyar eru ov smáar til at vit kunnu hava dupultfunktiónum innan tað almenna, staðfestir Rúni Joensen og sigur, at í nógvum førum eru tað ikki aðalráðini, men almennir stovnar undir ráðunum, sum loysa departementalar uppgávur fyri landsstýrið. Dømi um slíkan stovn er Taks.

Hann heldur, at aðalráðini og stovnarnir undir landsstýrinum hvør í sínum lagi eru ov smáir, og hava hvør í sínum lagi ikki fakligan førleika til at loysa tær uppgávur, sum tey eiga at kunna loysa á fullgóðan hátt.

Rúni Joensen heldur eina loysn vera at styrkja almennu stovnarnar við at

flyta akademikarar úr ráðunum niður í stovnarnar, og at stovnarnir so eisini loysa departementalar uppgávur í enn størri mun enn teir gera í dag. Sum dømi nevnr hann, at tað átti t.d. at verið ein sjálffylgja, at Landsverk ger eitt uppskot til byggilóg, ella at Umhvørvisstovan t.d. ger uppskot til umhvørvisverndarlóg, tí tað er har, ið vitanin er og eigur at vera.

Færri í aðalráðunum

Bert heilt fá starvsfólk við drúgvum royndum frá almennu umsitingini áttu at starvast í aðalráðunum, sum kundu verið serligir ráðgevar hjá landsstýrisfólkunum. Uppgávan hjá teimum er at samskipa

arbeiðið millum aðalráðini, og niður í stovnarnir undir ráðunum.

Rúni Joensen heldur, at lögmaður eigur framhaldandi at hava eina lógartænastu og eina uttanríkis-tænastu at samskipa lógararbeiðið og uttanríkisviðurskiptini heilt yvirskipað í landsstýrinum, og viðmerkir annars, at eitt av størstu fram-brotum í føroyskari fyrising er stovnsetanin av Føroya Kærustovni, sum hann heldur eigur at halda fram og mennast.

Við hesum broytingum heldur Rúni Joensen, at sleppast kann undan dupult-funktiónum, og at vit eisini vildu fingið meira fyri minni.

Kjartan Hoydal, fyrrv. fiskivinnustjóri:

Endurskoðið alla skipanina

Kjartan Hoydal, fyrrverandi fiskivinnustjóri, heldur, at best hevði verið at endurskoða verandi skipan, áðrenn broytingar nú verða gjørdar, soleiðis at vit fingi eina mynd av hvat hevur riggað og hvat ikki hevur riggað. Umráðandi er at kanna, hvussu landsfyrisingin hevur klárað at tryggja rættartrygdina. Og ber ikki til at kanna øll viðurskipti út í æsir, eiga vit í hvussu er at kanna nøkur serliga týdn-

ingarmikil mál, sigur Kjartan Hoydal og nevnr ofta afturvendandi spurningin um at aðalstýrini ikki megnað at halda játtanina, grannskoðaramálið og CIP-málið. Harafturat skipaninar viðvíkjandi umsitingini av lógini um vinnuligan fiskiskap og skipaninar við almennu partafeløgnum, sum fyrrverandi fiskivinnustjórin ikki heldur hava riggað væl.

Kjartan Hoydal heldur, at óheft fólk

skulu taka sær av kanningararbeiðinum, soleiðis at landsfyrisingin ikki skal kanna seg sjálva. Hann mælir til, at landsgrannskoðanin, lögtingsins umboðsmaður og lögtingsskrivstovan hava røttu vitanina at taka sær av eini tlíkari kanning.

Vinnuhúsið:

Øll vinnumál í sama ráð

Tað er ein trupulleiki í dag at viðgera mál, sum hoyra til í fleiri ymiskum aðalráðum, heldur Niels Winther, ráðgevi í Vinnuhúsinum. Sum dømi nevnr hann fiskivinnumál. Tá ræður um fiskivinnumál á landi liggja heilsufrøðilig viðurskipti undir Vinnuáráðunum, meðan fiskivinna annars liggur undir

Fiskivinnuáráðunum, sum ivaleyst raðfestir fiskivinnuna á sjónum hægri enn á landi. Og ikki riggar samstarvið millum ráðini líka væl. Hann heldur tí tað vera munandi betri at skipa eitt vinnumálaráð, sum tekur sær av øllum vinnu- og handilsmálum.

Somuleiðis mælir Vinnuhúsið til, at

lóggið verður um hvørji málsøki hoyra til hvørji ráð. Tá koma málini at liggja í tryggari karmum enn nú, tá telvað verður um tey ymisku málini í sambandi við samgongusamráðingar.

Reidar Nónfjall, búskaparfrøðingur:

DEYÐSDØMT

Sonevnda kjakuppleggið er frá byrjan deyðsdømt. Tað er uttan saft og kraft og fær ongan at vakna, heldur Reidar Nónfjall, fyrrv. stjóri á Standferðsluni og Føroya Handilsskúla

–Tað er burturvið og meiningsleyst at gera eitt slíkt kjakupplegg at leggja út til almenningin at meta um og hava eina meining um. Skal ein koma við einum kvalifiseraðum „input“, so krevst innlit, fakligur førleiki, greiningar – og ikki minst royndir. Almennur hevur hvørki innlit, førleika ella royndir at meta um tørvin á nýskipanum ella tillagingum.

Tað sigur Reidar Nónfjall, sum heldur at embætisverkið í samráð við landsstýrið skal gera eina kritiska dignostiserandi

kanning og greining av landsfyrisingini – ein faklig og óheft analiza, gjørd av uttanhýsis konsulentum og fokusbólum. Harnæst er tørnur á fyrst at definera uppgávur og síðan „designa“ ein bygnað, sum honorerar dygdargóðar uppgávuloysnir og tænastr. Øll onnur raðfylgja er skeiv og ólogisk og skapar ikki betri úrslit, heldur Reidar Nónfjall.

Hann heldur, at bara heitið hevur við sær, at hetta tiltak frá byrjan av er deyðsdømt: Orðið kjak leggur upp til,

at onki skal henda og uppleggið sigur, at hetta er ikki meint í álvara. Hetta kjakupplegg er tíverri uttan saft og kraft og fær ongan at vakna, sigur Reidar Nónfjall, sum annars bjóðar seg fram at vera við í einari uttanhýsis kanning og greining av landsfyrisingini – einari støðulýsing og frágreiðing við uppskotum um loysnir – og vísir á sínar royndir frá landsfyrisingini umframt at hann hevur tikið lut í ráðgeving at leggja almennar stovnar saman o.a.

BLF ávararar móti ógrundaðum sparingum

Uppleggið hjá arbeidbólkinum er alt ov grunt og megnar ikki at geva eina reella mynd av virksemi í ymsu ráðunum og at lýsa vavi og ta fjølbroytni, sum eyðkennir stjórnarráðini, sigur nevndin í Búskapar- og Løgfrøðingafelag Føroya, sum heldur, at her er meira talan um eitt spariupplegg heldur enn ein verulig umskipan av landsfyrisingini. BLF kann taka undir við, at tað eru viðurskifti í landsfyrisingini, sum ikki eru skynsom og ymiskt, sum kundi verið skipað øðrvisi, men saknar at uppleggið staðfestir og viðger trupulleikarnar í fyrisingini meira ítøkiligt. Harafturat heldur BLF, at tað slepst ikki undan at viðgera politisku skipanina samstundis.

Felagið hjá búskapar- og lögfrøðingum saknar eisini eina greining av, hvussu onnur lond hava skipað síni viðurskifti, tí hesum kundu vit eisini lært av.

Samanumtikið staðfestir BLF, at alt bendir á, at einasti ítøkiligi arbeidsetningurin, sum arbeidbólkurin hevur havt at halda seg til, er at landsstýrið ætlar at spara 10 milliónir, og tí er uppleggið at rokna sum eitt spariupplegg. Felagið vísir eisini á, at tað verður ofta sagt, at landsfyrisingin bólgnar, men vísir hesum aftur, tí hon er ikki vaksni í mun til BTÚ síðani í 2001, og tí er grundleggjandi spurningurin, um tørnur er á sparingum í landsfyrisingini.

BLF ávarar tí staðiliga, at tilíkar ógvus-

ligar, og enntá ógrundaðar sparingar, verða fòrdar út í lívið, tí hetta kann gerast eitt ógvusligt álop á føroyska rættarsamfelagið og rættartrygd borgaranna, sum eingin fólkavald politisk skipan kann standa modell til, sigur felagið og leggur afturat, at felagið tekur frástøðu frá kjakuppleggini og teimum spariætlanum, ið eru grundarlagið undir uppleggini. BLF vil staðiliga mæla frá, at landsfyrisingin verður umskipað og veingjaskerd, bara fyri at spara nakrar ómetaliga dyrt keyptar milliónir á figgjarlóginum. Hendan rokning kann enda fleirfaldað aftur hjá Føroya fólki, sigur BLF m.a. í sínum viðmerkingum.

Tema

Í blaðnum hesaferð varpa vit ljós á fyribrygdið whistleblowers. Tað eru fólk, sum leka trúnaðarupplýsingar fyri at avdúka óreglulig ella ivasom viðurskifti á arbeiðsplássinum.

**Whistle
blowers**

Almenn starvsfólk skulu *tora* at slatra

Nógv almenn starvsfólk tora ikki at úttala seg alment um viðurskifti á teirra arbeiðsplássi, tí tey óttast fyri, at tað kann fáa avleiðingar fyri teirra starvsmøguleikar. Men tað hevur týðning fyri fólkaraðið, at almenn starvsfólk tora at varskógva um ivasom viðurskifti, og í øðrum londum verður arbeitt við at veita teimum vernd, ið rópa varskó.

Skakandi avdúkingar úti í verðini seinastu árinu hava prógvað, hvussu stóran týðning tað hevur, at fólk, ið hava innlit, tora at avdúka sína vitan.

Í lötuni krógvar ein 23 ára gamal amerikanskur forritari seg í Moskva fyri amerikanska yvirvaldinum, ið vil hava hann dømmandi fyri njósning. Edward Snowden avdúkaði, at amerikanska fregnartænastan NSA avlurtar snøgt sagt alt og øll, eisini privatar telefonir hjá stjórnarleiðarum í øðrum londum. Avdúkingarnar elvdu til ósing og vreiði móttvegis USA í nógvum londum, og amerikanskir myndugleikar svaraðu aftur við at ákæra unga forritaran fyri njósning og stuldur. Hann flýddi yvir háls og herðar til Russlands, har hann fyríbils hevur fingið friðskjól í eitt ár.

Á sendistovuni hjá Ecuador í London krógvar ein annar kendur whistleblower ella varskógvari seg. Tann 43 ára gamli australiumaðurin Julian Assange hevur almannakunngjørt yvir hundrad túsund loynilig skjøl um m.a. krígsförluna hjá USA í Irak og Afghanistan á netsíðu sínari WikiLeaks. Amerikanskir myndugleikar skuldseta hann fyri at seta trygdina hjá USA í váða og vilja hava hann útflýggjaðan, men Ecuador hevur givið honum friðskjól.

Eisini á okkara leiðum eru fleiri dømir um varskógvarar, ið hava fingið ilt í tey ráðandi. Ein teirra er danski herovastin Anders Koustrup Kærgaard, sum fyri tveimum árum síðani almannakunngjordi eina sjónbandaupptøku við irakiskum hermonnum undir danskari leiðslu, ið slógu og sparkaðu irakisk sivilfólk. Danski varskógvarin varð dømdu at rinda dag-

bøtur í seks mánaðar, tí hann ikki vildi avdúka, hvør hevði givið honum sjónbandaupptøkurnar.

Føroyskir varskógvarar

Eisini føroyskir varskógvarar hava fingið týðandi mál fram í ljósið, sum hava fingið stórar avleiðingar í okkara heimliga umhvørvi.

Tá eitt skjal við atfinningarsomum viðmerkingum hjá embætisfólkum í Innlendismálaráðnum um ætlanina at lata eitt privat felag gera Skálafjarðartunnilin varð likið til fjølmiðlarnar, gjørdist tað byrjanin til endan hjá privatu tunnilsverkætlanini. Skjalið hevði verið hildið loyniligt fyri lögtingslimum, og tá fjølmiðlarnir avdúkaðu tað, elvdi tað til so mikla ósing, at tunnilsætlanin datt niður fyri, landsstýrismaðurin varð koyrdur frá, innlendismálaráðið varð niðurlagt, og ein kanningarstjóri varð settur at kanna embætisförluna hjá bæði frákoyrda landsstýrismanninum og lögmanni.

Tá starvsfólk á Eysturoyar ellis- og røktarheimi alment søgdu frá ógvislugu avleiðingunum, ið ætlaðar sparingar fóru at fáa fyri tey gomlu, fingi tey eina áminning frá ovastu leiðsluni í Almannaverkinum um, at bert hon skuldi úttala seg vegna stovnin. Men sparingarnar vórðu tiknar aftur, og stjórin fyri Almannaverkið varð send til hús.

Og tá redaktørurin á Portal.fo breyt tagnarskyldu sína sum fyrrverandi grannskoðari og avdúkaði, at landsstýrismaðurin í fíggingarmálum hevði selt ótollaðar vörur, kom eldur í skálan. Atfinningar heglaðu niður yvir landsstýrismannin, sum kærði redaktørin til Fjølmiðlanevndina og kall-

aði inn til tíðindafund, har hann í næstan tveir tímar royndi at verja seg. Løgmaður segði seg tó framvegis hava álit á landsstýrismanninum, og tað fekk fyrrverandi forkvinnuna í Sambandsflokkinum til at melda seg úr flokkinum.

Lættast at tiga

Flestu almennu starvsfólk í Føroyum eru bangin fyri at siga sína hugsan og koma fram við síni vitan um skeivleikar og óreglusemi. Tað eru royndirnar hjá flestu fjølmiðlafólkum, ið dagliga royna at fáa upplýsingar fram um mál, ið verða viðgjørd í fyrisingini.

Ein kanning, ið tveir stjórn málafrøðingar gjørdi fyri nøkrum árum síðani, vísti eisini, at nógv embætisfólk aftra seg við at siga sína áskoðan ella tosa um mál, ið tey hava innlit í. Fleiri hava kent sviðan av at hava úttalað seg á arbeiðsplássinum, og tey flestu velja tí heldur ta tryggu loysnina og tiga.

Áðrastaðni verður arbeitt við at finna loysnir, sum kunnu tryggja, at almenn starvsfólk tora at slatra, tí tað hevur stóran týðning fyri fólkaraðið, at almenna fyrisingin er gjøgnumskygd, og at skeivleikar koma fram í ljósið. Fleiri danskar kommunur og privatar fyrirtøkur hava eisini sett í verk whistleblower-skipanir, har starvsfólk dulnevnd og uttan at nýtast at óttast avleiðingar kunnu boða frá óreglusemi.

Í Føroyum eru enn ongar ætlanir lagdar fram á hesum øki.

Brígslandi politistar

Whistleblowers eru enskir politistar, ið brígsli í eina floytu, tá teir koma fram á ein lógbrótara. Brígslið er eini boð til lógbrótaran og til øll onnur um, at her er okkurt, ið ikki ruggar rætt.

Brígslandi ensku politistarnir hava lagt navn til tey fólkini, ið velja at bróta tagnarskyldu ella loyaltitesskyldu sína móttvegis einum stovni, fyrirtøku ella felagsskapi fyri at gera vart við óreglusemi, ið tey vita um.

Ein málfrøðingur hevur skotið upp at kalla whistleblowers brígslarar ella varskógvarar. Fjølmiðlafólk kalla eisini fólk, ið leka upplýsingar, fyri songfuglar. Og látupípur hevur eisini verið nevnt sum eitt boð uppá eitt føroyskt heiti fyri fyrbrigdið whistleblowers.

Kendir útlenskir bríglarar

William Mark Felt (1913-2008), fyrrv. fregnartænastumaður og varastjóri í amerikansku samveldislöggluni FBI, eisini kendur sum „Deep Throat“:

Lak upplýsingar til journalistar á Washington Post um, at fólk frá CIA saman við nærmastu starvsfólkum hjá amerikanska forsetanum, Richard Nixon, hövdu brotið inn í hövuðsborgina hjá Demokratiska Flokkinum í Watergate-bygninginum í Washington D.C.

Julian Assange (f. 1971), australskur journalistur og grundleggjari av WikiLeaks:

Stovnaði whistleblower-felagsskapin WikiLeaks og legði út túsundtals loynilig skjøl um m.a. kríggini í Afghanistan og Irak.

Hans Gammeltoft-Hansen, Fólkatingsins Umboðsmaður frá 1987-2012:

Lak upplýsingar til ein tíðindamann á Weekendavisen um, at lögmlaráðharrin hevði givið embætisfólkum boð um ikki at avgreiða umsóknir um familjusamanføring frá tamilskum flóttarfólkum.

Anders Koustrup Kærgaard (f. 1972), fyrrv. danskur heryirmaður:

Almannakunngjörði sjónbandaupptøku av valdsgerðum móti sivilfólki í danskari hernaðaratsókn í Irak.

Frank Grevil (f.1960), fyrrv. greinari í FE, fregnartænastuni hjá donsku verjuni:

Útflýggjaði loynilig skjøl frá donsku fregnartænastuni til Berlingske Tidende, ið avdúkaðu, at eingi prógv vóru fyri, at Irak hevði hópoyðingarvápn, og at grundarlagið hjá stjórnini og fólkatinginum fyri at fara í kríggj móti Irak tí var ivasamt.

Edward Snowden (f. 1983), fyrrv. kervisumsitari hjá amerikansku fregnartænastuni NSA:

Lak upplýsingar um umfangandi avlurtingar hjá amerikansku fregnartænastuni av m.a. evropeiskum stjórnarleiðarum til bretska blaðið The Guardian.

HEINI Í SKORINI SKRIVAR PH.D.-RITGERÐ UM TALUFRÆLSI:

Neyðugt at *verja* varskógvarar

Óreglusemi og korrupsjón er til alla staðni, har menniskjur eru. Um fólk við innliti ikki við hvørt seta tagnarskyldu og loyaltitsskyldu til síðis og rópa varskó, so verða týðandi mál duld fyri almenninginum, og tað er ein hóttan ímóti fólkaraðinum. Men prísurin fyri at varskógva kann vera ógvuliga høgur.

Heini í Skorini, ið skrivar ph.d.-ritgerð um religiónskritikk og talufrælsi í altjóða samanhangi, hevur stóra virðing fyri fleiri av teimum kendu whistleblowers ella varskógvarum, ið hava gjørt vart við seg úti í heimi seinastu árinu.

– Ein maður sum Edward Snowden er ein hetja. Hann hevur avdúkað avlurtingar hjá amerikansku fregnartænastuni, ið eru meira víðgongdar, enn nakar kundi ímynda sær. Tað hevur stóran týdning, at heimurin fær at vita, at USA avlurta alt og øll, sigur hann.

Hin kendi varskógvarin, ið krógvar seg fyri USA, Julian Assange, er ikki eins høg í metum.

– Assange er ein nógv meira samansettur varskógvari. Hann leggur alt út, ið hann fær fatur á. Nógv er gott at fáa fram, men sumt er bert slatur og sleyg, og okkurt er beinleiðis skaðiligt. Assange er ein fyrilítarleysur varskógvari, sum sær USA sum tann stóra Satan, og sum ikki leggur í, um hann setur lívið hjá fólkum í váða, ið verða umrødd í loyniligum skjølum, sigur Heini í Skorini.

Snowden og Assange hava tó tað í felag, at teir báðir gjalda ein høgan prís fyri at rópa varskó.

– Teir fáa ongantíð eitt vanligt lív aftur. Teir noyðast at fjala seg restina av lívinum, og fær USA fatur á teimum, kunnu teir fáa lívlanga fongsulsrevsing, sigur Heini í Skorini.

Eisini á okkara leiðum eru fleiri dømi um, at varskógvarar hava goldið ein høgan prís.

Fyrrverandi danski fregnartænastumaðurin Frank Grevil fekk fýra mánaðir langa fongsulsrevsing fyri brot á tagnarskylduna, tá hann avdúkaði, at grundarlagið hjá donsku stjórnini fyri at fara í kriggj móti Irak var skeivt.

Og danski herovastin Anders Koustrup Kærsgaard mátti gjalda dagbøtur í 6 mánaðir, tí hann ikki vildi siga, hvør hevði givið honum sjónbandaupptøkur av irakiskum hermonnum undir danskari leiðslu, ið bukaðu sivilfólk.

– Ein persónur, ið fer upp ímóti eini skipan, hevur alla orsök at óttast avleiðingar. Eingin brýggjar seg um at verða avdúkaðar, og skipanir vilja gera alt fyri at ræða onnur frá at gera tað sama, sigur Heini í Skorini.

Okkurt er betri ósagt

Hóast tað hevur stóran týdning fyri fólkaraðið, at fólk fáa kunnleika til, hvat hendur handan valdsmúrarnar, so eru allar avdúkingar tó ikki av tí góða.

– Avdúkingar kunnu gera meira skaða enn gagn. Um politikarar ikki hava eitt rúm, har teir kunnu virka ótarnaðir, so ber als ikki til at føra politikkk. Og um friðarsamráðingar ikki kunnu fara fram í trúnaði, so verður ongantíð friður, tí alt endar í rumbli, sigur Heini í Skorini.

Summir varskógvarar hava eisini heilt aðrar ætlanir við avdúkingunum enn at styrkja fólkaraðið.

– Summi leka upplýsingar, tí tey vilja hevna seg inn á onkran. Bókin „Den hemmelige socialdemokrat“, sum ein

– Tað hevur stóran týdning, at fólk við innliti tora at koma fram við tí, tey vita, og tí eiga vit at fáa nakrar yvirskipaðar reglur, ið tryggja rættindini hjá teimum, ið rópa varskó, heldur Heini í Skorini

dulnevndur danskur sosialdemokratúr gav út, er eitt dømi um hetta. Bókin inniheldur mest slatur um kendar sosialdemokratar, og hon flytur einki, sigur Heini í Skorini.

Varskógvarar mugu verjast

Eisini í Føroyum eru dømir um, at tað hevur fingið avleiðingar fyri almenn starvsfólk, at tey hava verið ov opinskárað um eym mál. Tað vísir m.a. ein kanning, ið tveir stjórnmálafrøðingar gjørdur í 2007

– Tað er ein lögfrøðilig grásona, nær atlit til fólkisins áhugamál vigar tyngri enn tagnarskyldan og loyaltitsskyldan móttvegis arbeiðsgevaranum, og tað má tí altíð vera ein meting frá máli til mál, nær varskógvarar eiga at fáa vernd.

– Men tað hevur stóran týdning, at fólk við innliti tora at koma fram við tí, tey vita. Tí eiga vit at fáa nakrar yvirskipaðar reglur, ið tryggja rættindini hjá teimum, ið rópa varskó. Tað kann m.a. gerast við at áleggja almennum starvsfólki eina skyldu at siga frá, tá tey fáa kunnleika um okkurt ólógligt, sigur Heini í Skorini.

– Mítt mál hevur verið at fáa alt málið fram í ljósið, ikki at fáa landsstýrismannin í fíggiarmálum frá. Í Føroyum skal ógvuliga nógv til, áðrenn nakað sær avleiðingar, so eg hevði ikki væntað, at hann fór at verða koyrdur frá, sigur Sveinur Tróndarsson

Varskógvarin:

Málið størri týdning enn *tagnarskyldan*

Tá táverandi redaktørurin á Portal.fo legði fyrstu greinina um tollmálið hjá landsstýrismanninum í fíggiarmálum út, var tað ein fleiri ára gomul ætlan, ið endiliga gjørdist veruleiki. Sveinur Tróndarson hevði vitað um málið, síðani hann sjálvur sum grannskoðari var á eftirlitsvitjan á virkinum hjá landsstýrismanninum fyri meira enn tjúgu árum síðani. Men hann var bundin av tagnarskyldu og aftraði seg leingi við at komið fram við tí, hann visti.

Sveinur Tróndarson var sjálvur annar, sum grannskoðari hjá Landsgrannskoðaranum, í 1992 á eftirlitsvitjan á handilsvirkinum í Sørvági, ið Jørgen Niclasen var stjóri á. Hann staðfesti, at virkið seldi ótollaðar vørur og skrivaði eina frágreiðing, sum førði til, at tollvaldið setti í verk skerpað eftirlit av felagnum og meldaði málið til lögregluna. Lögreglan kannaði málið, men fútin gjørdi av ikki at reisa ákæru móti stjóranum.

Árini gingu, men Sveinur Tróndarson gloymdi ikki gamla tollmálið hjá Jørgen Niclasen. Hann gavst sum grannskoðari

og fór í staðin at arbeiða sum tíðinda- maður á Sosialinum. Har fekk hann ein starvsfelaga at biðja um innlit í tollmálið.

– Eg var fullgreiður yvir, at eg hevði tagnarskyldu sum grannskoðari, og tí vildi eg ikki sjálvur skriva um tað. Men eg helt, at málið hevði so stóran týdning, at tað átti at koma fram alment, sigur hann.

Starvsfelagin fekk ikki innlit í málið. Svárið frá Fíggiarmálaráðnum var, at einki tilíkt mál var til.

Í 2008 royndi Sveinur Tróndarson aftur at fáa hol á málið. Tá starvaðist hann á Dimmalætting, og eisini har fekk

hann ein starvsfelaga at søkja um innlit. Men heldur ikki hon fekk nakað skjal útflyggjað.

– Vit vildu ikki fara út við søguni, uttan at vit høvdu nøkur skjøl, og tí slepti eg aftur málinum tá, sigur hann.

Í januar í fjør gjørdi Dimmalætting enn eina roynd at fáa innlit í gamla tollmálið. Fyrst varð umbønin aftur noktað, men í desember eydnaðist tað umsíður at fáa trý skjøl útflyggjað. Tá var Dimmalætting farin á heysin, og Sveinur Tróndarson var tá redaktørur á Portal.fo, sum tí gjørdist fyrsti miðilin at bera søguna um ótollaðu

vörurnar hjá landsstýrismanninum í fíggjarmálum.

– Í fyrstu atlugu brúkti eg bert mína vitan frá grannskoðaratíðini til at biðja um innlit. Tað kundi eg gera, tí eg visti, at málið var til. Men tá vit so fingtu tey fyrstu skjølini og byrjaðu at skriva um málið, kom ymiskt fram, sum gjörði, at eg kendi meg noyddan til eisini beinleiðis at brúka upplýsingar, ið eg hevði frá mínum arbeiði sum grannskoðari, sigur hann.

Fult innlit

Síðani Portal.fo setti hol á søguna um ótollaðu vörurnar hjá P/fN. Niclasen, eru nóg skjøl afturat komin fram í málinum. Fjølmiðlarnir hava fingið fult innlit, og Jørgen Niclasen hevur eisini sjálvur lagt fleiri skjøl fram á einum drúgvum tíðindafundi, ið hann kallaði inn til um málið.

Politikarar og onnur hava funnist harðliga at landsstýrismanninum, men tað hevur ikki ávirkað álitnið hjá lögmanni á landsstýrismanninum í fíggjarmálum. At lögmaður ikki vildi loysa landsstýrismannin úr starvi, hevur tó fingið fyrrverandi forkvinnuna í Sambandsflokkinum til at melda seg úr flokkinum.

Jørgen Niclasen hevur kært bæði Portal.fo og Kringvarpið, sum eisini hevur gjørt nóg burtur úr tollmálinum, til Fjølmiðlanevndina. Ein av kærurum

hjá landsstýrismanninum er, at tilfar, ið miðlarnir hava brúkt sum grundarlag fyri at skuldseta hann fyri tollsvik, er útvegað undir revsiverdum viðurskiftum.

Tagnarskylda mátti víkja

Sveinur Tróndarson hevur í dag ongar trupulleikar av, at hann hevur brotið tagnarskyldu sína.

– Tagnarskylda er tagnarskylda, og hon skal haldast. Men í hesum føri er talan um eitt so týðandi mál, at almenningurin hevur krav uppá at kenna tað, og so má tagnarskyldan víkja, sigur hann.

Hóast meira enn 20 ár eru liðin, síðani Jørgen Niclasen seldi ótollaðar vörur, so heldur Sveinur Tróndarson, at tað enn hevur týdning at fáa málið lýst.

– Jørgen Niclasen hevur hesi 20 árinum arbeiðt seg upp til at vera ein av máttmiklastu politikarum í landinum, uttan at nakar hevur vitað, hvat hann hevur fingist við fyrr, sigur hann.

Sveinur Tróndarson er ikki bilsin um, at Jørgen Niclasen enn er landsstýrismaður í fíggjarmálum.

– Mítt mál hevur verið at fáa alt málið fram í ljósið, ikki at fáa landsstýrismannin í fíggjarmálum frá. Í Føroyum skal ógvuliga nóg til, áðrenn nakað fær avleiðingar, so eg hevði ikki væntað, at hann fór at verða koyrdur frá. Men eg eri positivt bilsin av avgerðini hjá Lisbeth Petersen

um at melda seg úr Sambandsflokkinum, sigur hann.

Kann verða revsaður

Sjálvur kann Sveinur Tróndarson fáa eina átalu frá Fjølmiðlanevndini, og hann kann eisini verða drigin í rættin og dømdur fyri at hava brotið tagnarskyldu sína. Men tað fær hann ikki til at missa svøvnin.

– Eg fái møguliga ikki starv aftur sum grannskoðari, men tað ætli eg mær heldur ikki at biðja um. Og eg eri so mikið gamal nú, at tað hevur ikki stórvegis týdning fyri meg, um eg havi reina revsiváttan, sigur hann.

Sveinur Tróndarson hevur stóra virðing fyri kendum whistleblowerum úti í heimi sum Edward Snowden, sum í lóttuni krógvar seg fyri amerikanskum myndugleikum í Russlandi. Men hann heldur ikki, at hansara gerðir tola samanbering við tað, ið hesir hava avrikað.

– Eg eri vanligi ikki nakar lítillátin maður, men tað, ið eg havi gjørt, kann á ongan hátt sammetast við tað, ið ein maður sum Edward Snowden hevur avrikað. Hann setur lívið í váða fyri at koma fram við síni vitan, meðan eg í ringasta føri fái eina átalu ella kanska eina stutta fongsulsrevsing, sigur hann.

Skjalið ið beindi fyri tunlinum

Eitt skjal, ið skuldi vera loyniligt, men endaði í Degi og Viku, gjørdist byrjanin til endan á privata Skálafjarðartunlinum. Tá lemjandi atfinningarnar hjá Innlendismálaráðnum móti tunnilsætlanini komu fram í ljósið, kom eldur í politisku skipanina, og ætlanin varð steðgað í evstu løtu.

- Høvdu fjølmiðlarnir ikki avdúkað viðmerkingarnar frá Innlendismálaráðnum og fylgt málinum so neyvt, so høvdu vit helst fingið ein privatan tunnil, sum bert nøkur heilt fá høvdu kent grundarlagið undir, sigur Jón Brian Hvidtfeldt.

Málið um privata Skálafjarðartunnilin kom sum ketta úr høvdatrog í juni í fjør, tá Kringvarpið bar tey tíðindi frá eini ónevndari keldu, at landsstýrismaðurin í innlendismálum, Kári P. Højgaard, var klárur at skriva undir ein sáttmála við danska felagið CIP um at gera tunnil undir Skálafjørð.

Hóast talan var um størstu íløgu í Føroya søgu, kundi landsstýrismaðurin skriva undir sáttmálan uttan at spyrja nakran eftir, tí hann hevði fingið heimild at gera avtalu um tunnil undir Skálafjørð frá lögtinginum. Men tá fjølmiðlarnir avdúkaðu, at landsstýrismaðurin hevði gjørt ein loyniligan sáttmála við eitt danskt felag, sum var klárur at verða undirskrivaður, kom eldur í. Løgmaður segði seg ikki kenna loyniliga sáttmálan og gjørdi av, at lögtingið skuldi viðgera málið, áðrenn sáttmálin varð undirskrivaður.

Nakrar dagar seinni fekk tíðindaleiðarin á Sosialinum, Jón Brian Hvidtfeldt, eisini eitt prei frá ónevndari keldu. Keldan vildi vera við, at embætisfólk í Innlendismálaráðnum høvdu eina røð av álvarsligum atfinningum ímóti tunnilsverkætlanini, sum eingin var sloppin at síggja.

Hann setti seg í samband við ein deildarleiðara í Innlendismálaráðnum, sum váttaði, at ráðið hevði skrivað eitt skjal við fakligum metingum av avleiðingum av tunnilsavtaluni. Landsstýrismaðurin hevði biðið um metingina, sum ráðið hevði gjørt uttan at sleppa at síggja loyniliga sáttmálan. Fakligu viðmerkingarnar hjá Innlendismálaráðnum vóru ikki lagdar við lógaruppskotinum, ið var lagt fyri lögtingið.

Sosialurin søkti um innlit í skjalið, men fekk noktandi svar við tí grundgeving, at talan var um eitt innanhýsis skjal. Men søgan um, at Innlendismálaráðið hevði gjørt fakligar metingar, ið eingin uttanfyri ráðið slapp at síggja, kom í blaðið.

– Tíðindini um, at fakligar metingar vórðu duldar fyri lögtingslimum, sum skuldu taka støðu til størstu íløguna í Føroya søgu, festu eld í, og tað gjørdist byrjanin til endan á privata Skálafjarðartunlinum. Hetta hevði ikki komið fram, um vit ikki fingið eitt prei frá eini góðari keldu, sigur Jón Brian Hvidtfeldt.

Skjalið kom við telduposti

Tvær vikur eftir, at tíðindaleiðarin á Sosialinum hevði fingið noktandi svar uppá innlitsumbønina, fekk ein journalistur í Degi og Viku ein teldupost frá eini vælvitandi keldu. Viðfest var skjalið við teimum loyniligu fakligu viðmerkingunum hjá Innlendismálaráðnum. Sama kvøld vórðu tær blástar út í Degi og Viku.

– Tað var ein whistleblower, ið gav okkum skjalið. Sama kvøld sum vit høvdu havt søguna um skjalið í Degi og Viku, fingið vit innlit í skjalið frá Innlendismálaráðnum, sum vit eins og aðrir fjølmiðlar høvdu søkt um. Men uttan whistleblowerin var skjalið neyvan komin fram, sigur Liljan Weihe, tíðindaleiðari í Kringvarpinum.

Tíðindaleiðarin á Sosialinum fekk eisini teldupost frá Innlendismálaráðnum sama kvøld við innliti í fakligu viðmerkingarnar til avtaluna um Skálafjarðartunnilin. Einasta frágreiðing, ið fylgdi við, var, at nú

hevði skjalið broytt status og var ikki longur innanhýsis.

Setti eld í

Løgtingslimir og onnur vóru á gosi um hvøssu atfinningarnar, ið høvdu verið hildnar loyniligar. Millum annað gjørdi lögfrøðingar í Innlendismálaráðnum vart við, at loyniligi sáttmálin við CIP fór at stavsbinda landsstýrið og lögtingið í 150 ár.

Tá fakligu viðmerkingarnar komu fram, fekk privata tunnilsætlanin seinasta skumpið. Løgmaður segði seg einki kenna til viðmerkingarnar hjá Innlendismálaráðnum og vildi hava eina frágreiðing frá landsstýrismaninum. Tá hann hevði fingið frágreiðingina, segði hann seg framvegis hava álit á landsstýrismanninum, men gjørdi kortini av at siga hann úr starvi. Samstundis sum landsstýrismaðurin varð frákoymdur, varð Innlendismálaráðið niðurlagt. Avtalan við CIP varð ikki undirskrivað, og landsstýrismálanevndin gjørdi av at seta ein kanningarstjóra at kanna embætisforsluna hjá bæði frákoymda landsstýrismanninum og lögmanni. Síðani hevur CIP fingið eina miljón í endurgjaldi, og landsstýrið hevur gjørt av at byggja bæði Skálafjarðartunnil og Sandoyartunnil fyri almennar pengar í staðin.

– Høvdu fjølmiðlarnir ikki avdúkað viðmerkingarnar frá Innlendismálaráðnum og fylgt málinum so neyvt, so høvdu vit helst fingið ein privatan tunnil, sum bert nøkur heilt fá høvdu kent grundarlagið undir, sigur Jón Brian Hvidtfeldt.

Ávaringarnar frá leiðslu og starvsfólki á Eysturoyar Ellis- og Røktarheimi skakaðu fólk, og lögdu trýst á landsstýriskvinnuna í almannamálum.

Ávaringar frá starvsfólki *steðgaðu* sparingum

Ávaringar frá starvsfólki á Eysturoyar Ellis- og Røktarheimi um ógvusligar avleiðingar av ætlaðum spari-tiltøkum elvdu til, at ein eykajáttan varð givin, sum forðaði fyri teimum ringastu avleiðingunum. Ávaringarnar fingu eisini avleiðingar fyri leiðsluna í Almanna-verkinum, tí landsstýriskvinnan segði seg ikki hava álit á stjóranum meira og segði hana úr starvi.

Tað byrjaði við einum skrivi um ótespilgar sparingar, sum leiðslan á Eysturoyar Ellis- og Røktarheimi sendi til tey avvarðandi hjá búfólkunum. Avleiðingarnar av sparingunum vóru millum annað, at tey gomlu skuldu liggja meira í songini, tey skuldu biða longri eftir at sleppa á wc og í bað, og tey skuldu fáa vánaligari mat.

Avvarðandi lótu skrivið fara víðari til fjølmiðlarnar, og Útvarpið bar tíðindini um skakandi útlitini hjá teimum gomlu á Ellisheiminum longu sama dag, sum tey avvarðandi vórðu kunnaði um spari-ætlanina. Dagin eftir vóru starvsfólk á Ellisheiminum frammi í miðlunum og

ávaraðu um, at røktin kundi blíva ófor-svarlig, um sparingarnar vórðu settar í verk.

Stovnsleiðarar fingu áminning

Tá starvsfólkini høvdu verið frammi í miðlunum, sendi leiðarin í Eldradeplinum í Almanna-verkinum út eitt kunningarskriv til stovnsleiðararnar á eldra-økinum. Hon minti teir á, at tað bert er stjórin, sum kann úttala seg alment vegna stovnin, og bað teir beinanvegin minna starvsfólk síni um hetta.

Leiðarin í Eldradeplinum gjørdi í skrivinum greitt, at onnur enn stjórin bert kunnu úttala seg, um stjórin hevur útdelegerað hesa uppgávu til viðkomandi. Einku varð nevnt um, at starvsfólk altíð hava rætt til at úttala seg sum privatpersónar.

Skrivið til stovnsleiðararnar kom fram í fjølmiðlunum, og ónevnd starvsfólk vórðu endurgivin fyri at siga, at leiðslan í Almanna-verkinum hevði givið teimum munnkurv.

Leiðslan á Almanna-verkinum royndi næstu dagarnar at greiða frá, at ætlanin ongantíð hevði verið at skerja grundlógartryggjaða rættin til talufrælsi hjá starvsfólki, men skaðin var longu hendur. Kringvarpið kærði Almanna-verkið fyri Løgtingsins Umboðsmann, sum kom til ta niðurstøðu, at áminningin frá Almanna-verkinum til stovnsleiðararnar kundi skiljast sum ein munnkurv,

tí skrivið nevndi einki um, at starvsfólkini hava rætt at úttala seg egna vegna.

Loysti seg at ávara

Ávaringarnar frá leiðslu og starvsfólki høvdu skakað fólk, og trýstið á Almanna-verkið og landsstýriskvinnuna í almannamálum vaks. Eitt felag varð sett á stovn, ið skuldi tala sök teirra gomlu, og fleiri hundrad starvsfólk og avvarðandi mót-mæltu í Almanna-málaráðnum.

Endin var, at landsstýriskvinnan í almannamálum mátti í lögtingið at fáa eina eykajáttan, so sleppast kundi undan teimum ringastu sparingunum, sum samgongan sjálf upprunaliga hevði sett út í kortið.

Landsstýriskvinnan hevði sjálf evstu ábyrgdina av sparingunum, men hon gjørdi av at siga stjóran í Almanna-verkinum úr starvi við tí grundgeving, at hon ikki longur hevði álit á henni. Seinni varð eisini leiðarin á Eldradeplinum send til hús við tí grundgeving, at neyðugt var við bygnaðarbroytingum.

- Málið um eldrasparingarnar er eitt dømi um, hvussu stóran týðning tað hevur, at starvsfólk tora at lata munnin upp. Fólk, ið hava innlit, eru tey nærmastu til at seta orð á til dømis avleiðingar av sparingum, so tær ikki bert verða tøl á einum excel-arki, sigur Jón Brian Hvidtfeldt, tíðindaleiðari á Sosialinum.

Lættari at tiga

Nógv almenn starvsfólk aftra seg við at lata fjølmiðlum upplýsingar um mál, ið tey hava kunnleika til frá arbeiði sínum. Tey óttast fyri avleiðingum og velja heldur løttu loysnina, ið er at tiga.

Almenn starvsfólk óttast fyri avleiðingum, um tey úttala seg alment. Tað visir millum annað ein kanning, ið stjórn málafrøðingarnir Doris Bjarkhamar og Elin Michelsen gjørdur

Almenn starvsfólk hava orsök at óttast fyri avleiðingum, um tey eru ov opinskáraði. Tað visir millum annað ein kanning, ið stjórn málafrøðingarnir Doris Bjarkhamar og Elin Michelsen gjørdur í 2007. Tær spurdu fleiri starvsfólk í landsfyrisingini, um tey tosaðu við fjølmiðlar, og hvørjar royndir tey høvdu av hesum.

– At vera embætismaður er sum at vera stavnsbundin. Tú kanst ongantíð úttala teg. Gert tú tað, kostar tað ov nógv. Sigur tú tína hugsan, so fært tú at hoyra og kanska eisini føla fyri tað. Tú fært skotið í skógvarnar, at tú hefur úttalað teg – bæði av leiðsluni og av politikarunum, segði ein fulltrúi í kanningini.

Fleiri embætisfólk vóru ørkymlaði av, at tey ikki kundu brúka sítt annars grundlógartryggjaða talufrælsi.

– Eg kann ikki siga mína hugsan um lóggávuna ella um Landsgrannskoðanina ella Løgtingsins Umboðsmann. Tað er ein høgur prísur at gjalda at noyðast at fráskrieva sær sín demokratiska rætt til at úttala seg um eitt politiskt mál, tí eg starvist í fyrisingini, sum umsitur tað, segði ein embætismaður.

Starvsfólk eru bangin

At almenn starvsfólk sum heild eru ógvuliga trek at fáast at siga nakað, vita fjølmiðlafólk alt um.

– Mínar royndir sum blaðmaður eru, at tað er ógvuliga trupult at fáa starvsfólk hjá tí almenna at koma fram við upp-

lýsingum. Tey eru bangin fyri, at tað fær keðiligar avleiðingar fyri tey, um tey tosa við tíðindafólk, sigur Sveinur Tróndarson, ið er redaktørur á Portal.fo.

Tíðindaleiðarin á Sosialinum, Jón Brian Hvidtfeldt, er samdur.

– Tað eru alt ov nógv, ið bera seg undan. Tað er lættari at tiga enn at siga nakað, og tey vilja heldur goyma seg aftanfyri skriaraborðið enn at risikera at verða blandað uppí okkurt, sigur hann.

Redaktørurin á Portal.fo skilir væl, at almenn starvsfólk eru bangin fyri at geva fjølmiðlum upplýsingar um ivasom mál.

– Fólk hava orsök at vera bangin, tí tey risikera nakað við at standa fram. Fólk í høgum störvum fáa ikki viðurkenning fyri at tosa hart um tað, tey vita, og eingin vil hava fólk í starv, sum slatra. Men eg taki hattin av fyri teimum, sum tora at fara upp ímóti systeminum, sigur Sveinur Tróndarson.

Tíðindaleiðarin á Sosialinum heldur tað vera ein stóran trupulleika, at almenn starvsfólk ikki tora at koma fram við tí, tey vita.

– Tað hevur týðning, at almenn starvsfólk ikki altíð royna at vera politiskt korrekt, men heldur tora at fylgja síni samvitsku og lata munnin upp. Um tey tosa opið um tað, tey fáast við, verða málini betri upplýst, og avgerðirnar verða rættari, sigur tíðindaleiðarin á Sosialinum.

Redaktørurin á Portal.fo heldur, at

almenn starvsfólk eiga at hugsa longri enn, hvat er lættast at gera beint nú.

– Í síðsta enda er tað eisini vandamikið fyri embætisverkið, um mál ikki verða lýst alment, tí tá fáa politikarar fríar ræsur at misbrúka sítt vald. Og tað kann taka langa tíð at rætta eitt kúgað embætisverk upp aftur, sigur Sveinur Tróndarson.

Dulnevndar keldur

Nøkur almenn starvsfólk leka mál til fjølmiðlarnar, sum tey halda tað hevur týðning at fáa fram, uttan at leggja navn til sjálvi. Uttan slíkar varskógvarar høvdu fleiri ivasom mál ongantíð komið undan kavi.

– Tað hendir rættliga ofta, at vit fáa eitt prei um okkurt mál, sum vit áttu at kanna nærri. Tílik prei kunnu koma á nógvar ymiskar mátar. Ofta eru tað góðar keldur, sum vit kenna, ið koma við teimum, men tað kunnu eisini vera dulnevnd fólk, ið ringja ella skriva, sigur Jón Brian Hvidtfeldt.

Fjølmiðlafólk avdúka ikki fólk, ið koma við loyniligum upplýsingum og vilja vera dulnevnd. Men tey vilja helst vita, hvør keldan er.

– Jú meira duldar upplýsingarnar eru, jú truplari er at viðgera málið. Fólk eiga at hava tað álit á fjølmiðlunum, at vit handfara upplýsingarnar rætt og ansa eftir teimum fólkunum, ið koma við teimum, sigur Jón Brian Hvidtfeldt.

Danskar kommunur fáa whistleblower-skipanir

Fleiri danskar kommunur hava sett whistleblower-skipanir í verk, ið geva starvsfólkum møguleika fyri dulnevnd at boða frá, um starvsfelagar ella leiðarar bera seg skeivt at. Samstundis hevur danska Løgmláráðið sett eina nevnd at kanna, hvussu almenn starvsfólk, ið leka upplýsingar til fjølmiðlar, kunnu verjast móti avleiðingum.

Nógvar privatar fyrirkur í Danmark hava whistleblower-skipanir, har starvsfólk dulnevnd kunnu koma við fráboðanum um starvsfelagar ella leiðarar, sum onkursvegna bróta lógir ella reglur á arbeiðsplássinum. Tílikar skipanir geva arbeiðsgevarum virðismiklar upplýsingar um, hvat ið fer fram á arbeiðsplássinum, og eisini fleiri almennir stovnar eru nú farnir at umhugsa at seta á stovn whistleblower-skipanir ella slatritænastur, ið tær eisini verða nevndar.

Fyri einum ári síðani fekk Keypmanna-havnar kommuna eina whistleblower-skipan. Kommunan hevur ein netportal, har starvsfólk og samstarvsfelagar hjá kommununi uttan sjálvi at standa fram kunnu boða frá óreglusemi ella óhóskandi atburði hjá starvsfólki ella stjórum.

Fráboðanirnar fara fyrst til ein uttan-hýsis veitara, ið skal tryggja, at eingin í kommununi kann spora, hvør fráboðarin er. Síðani fær borgararáðgevin hjá kommununi, ið er lögfrøðingur, málið. Hann metir, um tað er nóg álvarsligt at fara víðari við, og er tað tað, verður ein kanning sett í verk.

Fyrsta árið skipanin hevur verið í gildi, hevur hon fingið gott 30 fráboðanir. 20 av teimum hava verið so álvarsligar, at fyrisingin hevur fingið boð um at kanna málini nærri.

Flestu fráboðanirnar hava snúð seg um

grov svik á stovnum, ið veita tænastr til borgarar. Fleiri fráboðanir hava eisini verið um vánaligt arbeiðsumhvørvi og um leiðarar, ið hava sett skyldfólk og vinir í starv.

Whistleblower-skipanir verja starvsfólk, ið boða frá óreglusemi, móti avleiðingum, tí tey kunnu vera dulnevnd. Men øll eru ikki feigin um tær kortini, tí tær geva samstundis starvsfólkum góðar møguleikar at skaða starvsfelagar ella leiðarar, ið tey hava ilt eyga á.

Í summum førum ber ikki til at fjala útyvir, hvør fráboðarin er, tí bert fá hava kunnleika til málið. Whistleblower-skipanir hava ásetingar, ið skulu tryggja, at tað ikki fær avleiðingar fyri starvsmøguleikarnar hjá varskógvaranum, at hann sigur frá tí, hann veit. Men broytingar í arbeiðsviðurskiftum kunnu henda kortini, og tað ber ikki altíð til at prógva, at tær hava samband við, at eitt starvsfólk hevur gjørt vart við óreglusemi á arbeiðsplássinum.

Skulu kunna leka alment

Whistleblower-skipanir á arbeiðsplássum eru bert ætlaðar til innanhýsis fráboðanir. Skipanirnar tryggja ikki starvsfólkum móti avleiðingum, um tey fara alment út við upplýsingum um teirra arbeiðspláss.

Danska stjórnin sigur í samgonguskjali sínum, at hon vil virka fyri, at almenn

starvsfólk skulu kunna úttala seg alment um óreglulig viðurskifti uttan at nýtast at óttast fyri starvsligum avleiðingum.

Danska Løgmláráðið hevur sett eina nevnd at kanna, hvørji tiltøk kunnu setast í verk fyri at tryggja talufrælsi hjá almennum starvsfólki. Nevndin skal eisini lýsa fyrimunir og vansar við whistleblower-skipanum í almennu fyrisingini og koma við tilmæli um, hvussu tílikar skipanir eiga at vera.

Whistleblower-skipanir, ið skuldu geva almennum starvsfólki møguleika at leka óreglusemi til fjølmiðlarnar uttan at nýtast at óttast starvsligar avleiðingar, vórðu umrøddar í lögtinginum í 2004, tá Finnur Helmsdal, sáli, setti lögmanni ein fyrispurning um hetta. Løgmaður, Jóannes Eidesgaard, svaraði, at fólkatingið hevði sett eina serfrøðinganevnd at kanna hesar spurningar, og at føroyingar máttu bíða eftir, hvat henda nevnd kom fram til.

Síðani hevur einki verið at hoyrt aftur um whistleblower-skipanir og rættin hjá almennum starvsfólkum at varskógva í Føroyum.

Løgtingsins umboðsmaður:

Almenna fyrisingin er OV *afturlatin*

Almenna fyrisingin í Føroyum er munandi meira afturlatin enn fyrisingarnar í grannalondunum. Meðan onnur lond stremba eftir at fáa størri gjøgnumskygni og opinleika í almennu fyrisingini, royna føroyskir myndugleikar at skerja móguleikarnar hjá almenninginum at fylgja við tí, ið fyrisingin ger.

Í Danmark hevur Løgmálaráðið sett eina nevnd at kanna, hvussu fólk, ið alment vísa á skeivleikar á teirra arbeiðspláss, kunnu verjast móti avleiðingum. Í Svøríki verða almennir arbeiðsgevarar revsaðir, um tað fær avleiðingar fyri starvsmøguleikarnar hjá starvsfólkum, at tey hava úttalað seg alment um teirra arbeiðsøki.

Men í Føroyum hava politikarar hug at skerja móguleikarnar hjá almenninginum at fáa innlit í arbeiðið hjá fyrisingini, og landsstýrið hevur lagt eitt lógaruppskot fyri tingið, ið tekur burtur rættin hjá fólki, ið søkja tænarastumastørv, til at fáa at vita, hvørjir hinir umsøkjararnir eru.

Løgtingsins Umboðsmaður, Sólja í Ólavstovu, harmast um, at politiska skipanin í Føroyum tykist at vilja toga føroyska samfelagið øvugtán veg enn grannalondini.

– Aðrastaðni leggja tey stóran dent á opinleika og gjøgnumskygni sum ein part av fólkareðinum. Í Føroyum fara vit øvugtán veg og tosa um at skerja móguleikarnar hjá almenninginum at fáa innlit í arbeiðið hjá fyrisingini. Tað átti at verið óhoyrt í 2014, sigur hon.

leikarnar hjá almenninginum at fáa innlit í arbeiðið hjá fyrisingini. Tað átti at verið óhoyrt í 2014, sigur hon.

So lítið og so seint sum móguligt

Løgtingsins Umboðsmaður fær hópín av kærnum frá fjølmiðlum og øðrum, sum hava trupult við at fáa innlit í mál, ið verða viðgjørð í almennu fyrisingini.

– Vit hava víst á ferð eftir ferð, at sambært lógini skal innlit gevast so skjótt sum gjørligt og ikki 10 dagar eftir umbønina, sum er evsta mark í lógini fyri, nær umsøkjarin skal hava svar. Eisini kann myndugleikin geva meira innlit enn tað, ið lógin krevur. Men nógvu kærurnar frá fjølmiðlunum benda á, at hugburðurin í fyrisingini er, at almenningurin skal hava so lítið innlit sum gjørligt so seint sum gjørligt, sigur Sólja í Ólavstovu.

Nógv almenn starvsfólk aftra seg eisini við at úttala seg alment um tað, tey arbeiða við. Tey vísa sum oftast til leið-

sluna á stovninum, um tey verða spurð um mannagongdir og onnur faktuel viðurskifti.

– Fólk eru øgiliga bangin fyri at úttala seg alment. Tey óttast fyri, at tað fær avleiðingar fyri teirra starvsmøguleikar, um tey úttala seg alment, og tað kann tað eisini lætt fáa.

– Stovnsleiðarin kann uppfata tað sum illoyalt, og tað kann skapa øsing á arbeiðsplássinum og samstarvstrupulleikar, um starvsfólk úttala seg um viðurskifti, ið kunnu seta arbeiðsplássid í keðiligt ljós.

– Tað kann fáa avleiðingar fyri teirra arbeiðsumstøður, og tað kann vera ógvuliga torført at prógva, at eitt starvsfólk fær minni áhugaverdar arbeiðsuppgávur ella ikki verður framflutt til hægri starv, tí tað hevur úttalað seg alment, sigur Sólja í Ólavstovu.

Men almenn starvsfólk hava eins og øll onnur ein grundlógartryggjaðan rætt til at tosa um tað, ið tey arbeiða við, og siga sína hugsan, eisini um mál, ið hava

– Aðrastaðni leggja tey stóran dent á opinleika og gjøgnumskygni sum ein part av fólkaræðinum. Í Føroyum fara vit øvugtan veg. Tað átti at verið óhoyrt í 2014, sigur Sólja í Ólavstovu, Løgtingsins Umboðsmaður

samband við teirra arbeiði. Tey skulu bara ikki úttala seg vegna stovnin, men kunnu gera tað sum privatpersónar.

– Fleiri vita helst ikki, at tey hava rætt til at úttala seg um teirra arbeiðsøki. Og óivað eru fleiri leiðarar heldur ikki greiðir yvir, at starvsfólkini hava rætt til at siga sína hugsan og úttala seg um faktuel viðurskifti á arbeiðsplássinum, sigur Sólja í Ólavstovu.

Nøkur starvsfólk eru tó meira enn onnur bundin av eini loyaltitesskyldu móti teirra arbeiðsgevarara, ið kann avmarka, hvat tey kunnu siga sína hugsan um.

– Tey, ið eru nærmast við avgerðirnar, mugu vera meira varin enn onnur, tí tey verða mett sum ímyndin av myndugleikanum og kunnu ikki bara siga, at tey úttala seg sum privatpersónar. Tey, ið arbeiða niðri á gólvinum, hava eitt munandi størri talufrælsi. Og tey hava ofta eina stóra fakliga vitan um til dømis, hvørjar avleiðingarnar eru av sparingum. Um tey vita, at tey gomlu á einum ellisheimi bert sleppa í bað eina ferð um vikuna, tí eingir pengar eru, so hava tey bæði rætt og skyldu til at upplýsa um tað, sigur Sólja í Ólavstovu.

Fyrisitingin er ov ung

Fleiri almenn starvsfólk hava einki ímóti at leka søgur frá teirra arbeiðsøki, um tey sleppa undan at leggja navn til.

– Tað er eingin ivi um, at tað er eitt brot á tað álitid, ið leiðslan eigur at kunna hava á sínum starvsfólkum, um

tey leka upplýsingar til fjølmiðlarnar. Starvsfólk, ið vita um, at okkurt ólógligt er farið fram, eiga altíð fyrst at siga tað fyrri sínum nærmasta leiðara. Ger hann einki við málið, eiga tey at gera vart við tað longur uppi í skipanini. Men um framvegis einki hendir, so haldi eg, tað er í lagi, at tey fara út og siga tað alment, sigur Sólja í Ólavstovu.

Í Svøríki halda tey, at innlit og opinleiki telur meira enn loyaltitesskyldan móti arbeiðsgevaranum. Har kunnu stovnsleiðarar revsast, um teir royna at finna fram til, hvør hevur likið upplýsingar til fjølmiðlarnar. Men eina tílíka lóg eru vit ikki búgvín til í Føroyum, heldur Sólja í Ólavstovu.

– Fyrisiting í Føroyum er ung, og vit mugu fáa eina hugburðsbroyting, so hon fer at virka fyrri størri opinleika í staðin fyrri at royna at avmarka innlitið hjá almenninginum, áðrenn vit kunnu fara at hugsa um at seta nýggjar skipanir í verk.

– At koma við einum uppskoti um at avmarka innlitið hevð ikki verið væl móttikið í okkara grannalondum. Tað vísir, at okkara fyrisiting ikki er búgvín til nýggj tiltøk, ið skulu gera hana meira opna, sigur Sólja í Ólavstovu.

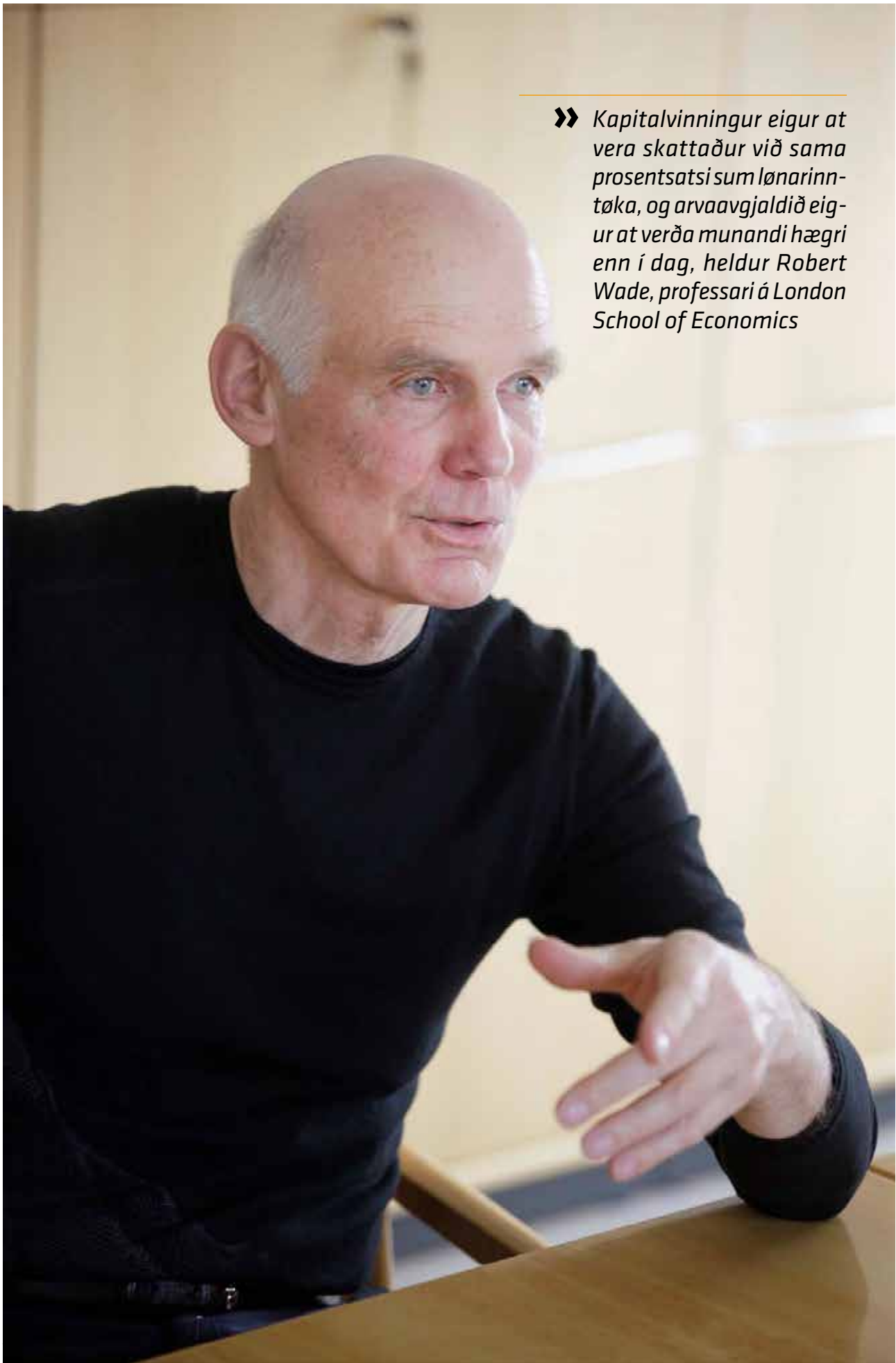
Hon heldur heldur ikki, at tað í øllum

førum er rætt at verja almenn starvsfólk, ið leka upplýsingar til fjølmiðlar.

– Um tað eru sannir upplýsingar, ið tey leka, so kann tað vera í lagi. Men ofta er tað ein subjektiv fatan hjá fólk, ið liggur aftanfyrri, og tey kunnu eisini hava onnur motivir, til dømis at tey hava okkurt at hevna. Í tílíkum førum er ikki rætt at verja tann, ið lekur, sigur hon.

Í Íslandi verður arbeitt við at broyta umboðsmannalógina, soleiðis at almenn starvsfólk kunnu venda sær til Umboðsmannin, um tey hava vitan um óreglusemi á arbeiðsplássinum. Umboðsmaðurin kannar síðani, um nakað er í málinum, og er einki í tí, verður ikki farið víðari við tí.

– Eina tílíka skipan kundu vit umhugsað at havt í Føroyum. Umboðsmaðurin hevur tagnarskyldu og kann verja starvsfólk, ið vendir sær til Umboðsmannin við upplýsingum um, at onkur hevur gjørt okkurt ólógligt. Samstundis ber til at tryggja, at fólk ikki verða hongd út alment uttan, at ákærurnar eru sannar, sigur Sólja í Ólavstovu.

» *Kapitalvinningur eigur at vera skattaður við sama proSENTSatsi sum lönarinn-tøka, og arvaavgjaldið eigur at verða munandi hægri enn í dag, heldur Robert Wade, professari á London School of Economics*

Samrøða

Skattið vinning og arv heldur enn lönir

Tey ríku gerast ríkari, og munurin millum rík og fátæk verður størri. Tað hevur verið gongdin í vesturheiminum seinastu tjúgu árin. Robert Wade, professari á London School of Economics, ávarar um, at tey ríku fáa alsamt størri ávirkan á politisku avgerðirnar, og tað kann fáa álvarsligar avleiðingar ikki bert fyri fólkaræðið, men eisini fyri vælferðina og heilsuna hjá fólki.

Orð: Dagmar Joensen-Næs, journalistur

Tey, ið sleppa at brúka tilfeingið, hava móguleika fyri at fáa ógvuliga høgar inntøkur, og við tí fylgir eisini móguleikin at ávirka politikkin í landinum.

– Politiski tvídrátturin í einum landi, sum útflytir rávøru, stendur millum útflytararnar og hini, sum búgva í landinum. Útflytararnir vilja hava ongan ella ógvuliga lágan skatt og helst eisini almennan stuðul og aðrar fyrimunir, og teir vilja hava frían handil við onnur lond, so teir kunnu keypa útgerð og annað á heimsmarknaðinum fyri lægst móguligan prís.

– Trupulleikin við tí politiska stýrinum, sum útflytararnir vilja hava, er, at tað ikki skapar nógv arbeidsplass í landinum. Útflutningsvinnan krevur kapital og framkomin framleiðslutól, men hon skapar ikki nógv arbeidsplass.

– Í londum, sum liva av at útflyta rávøru, arbeiða bert fá fólk beinleiðis í útflutningsvinnuni. Øll hini í samfelagnum skulu hava okkurt annað at liva av, og tað fáa tey bert, um ein partur av vinninginum verður tikin frá útflytarunum og leiddur yvir í annað virksema,

millum annað hjá tí almenna. Men tað vilja útflytararnir sjálvandi gera alt fyri at ávirka politikararnar til ikki at gera, sigur Robert Wade.

Hóttan móti fólkaræðinum

Í flestu londum í vesturheiminum er tað ein vaksandi trupulleiki, at ríkfólk beinleiðis fígga valstríðið hjá politiskum flokkum og einstøkum politikarum. Avleiðingarnar av hesum eru týðiligast í USA, har eingin almennur stuðul verður latin til politiska upplýsing ella politiskar sendingar í fjølmiðlunum.

– Í USA eru tað fíggjarligi stuðulin frá privatum og ikki veljarin, ið ger av, hvør verður valdur. Ein politikari, ið ongan ríkan stuðulsveitara hevur, hevur ongan móguleika at verða valdur. Og stuðulsveitarin krevur sjálvandi nakað afturfyri, um hann skal stuðla einum politikara.

– Í londum, sum lata stuðul til politiska upplýsing, er valluttøkan munandi hægri, og í teimum londunum eru eisini munandi betri vælferðartænastur sum almennir útbúgvingarstovnar, heilsuskipanir og arbeidsløysisstuðul. Politikararnir í hesum londum noyðast ikki í sama mun at

hjúkla um ríkar stuðulsveitarar, tá teir til dømis skulu gera av, hvør skal hava rættin at nýta tilfeingið í landinum, sigur Robert Wade.

Hann heldur tað vera eina hóttan móti fólkaræðinum, at tey ríku hava fingið so stórt vald á politikarunum í fleiri londum í vesturheiminum.

– Politikararnir verða noyddir at gera, sum tey ríku siga, eftir at teir eru valdir, tí annars missa teir stuðulin og verða ikki valdir aftur. Sostatt verðar tað ikki longur veljararnir, men tey ríku, sum gera av, hvør politikkur verður førdur, sigur Robert Wade.

Sosialir trupulleikar vaksa

Tey ríku hava heilt onnur áhugamál enn øll hini í samfelagnum, og tí kann tað fáa álvarsligar fylgjur fyri fjøldina, um tey ríku sleppa at stýra politikkinum, heldur Robert Wade.

– Í USA síggja vit, at tá tey ríku hava onnur áhugamál enn fjøldin, so eru tað altíð áhugamálini hjá teimum ríku, ið síggjast aftur í fórda politikkinum. Tey ríku vilja gjalda so lítan skatt sum gjørligt, og tá javnvág skal fáast á fíggjarlógini, vilja

tey skerja játtanir til velferðartænastr. Hetta rákið, ið gagnar teimum ríku og skaðar vanligu løntakarunum, sæst ikki bert í USA, men í nógvum londum í vesturheiminum í dag, sigur hann.

Fleiri kanningar vísa, at sosialir trupulleikar og vánalig heilsustøða eru munandi meira útbreidd í londum, har stórir fígjarligur ójavni er millum fólk.

Í Norðurlondum er munurin millum rík og fátæk minni enn í hinum OECD-londunum, og her eru sosialu trupulleikarnir eisini nógv minni álvarsligir, og heilsan hjá fólki er betri.

Ein kanning visir, at fólk í londum, har lítil munur er á inntøkuni, eru hægri enn fólk í londum við stórum fígjarligum ójavna.

– Hetta er eitt ógvuliga ítøkiligt og sannførandi dømi um, hvussu stóra ávirkan fígjarligur ójavni hevur á eitt samfelag. Helst er tað heilsugóður matur í barnaárunum, ið er orsökkin til, at fólk verða hægri í londum við javnari inntøku. Í londum sum USA, har fígjarligi ójavnin er stórir, fáa nógv børn vánaligan mat, og tí vaksa tey ikki so nógv, sum tey annars høvdu gjørt, sigur hann.

Kanningar í USA vísa eisini, at neyvt samband er millum fígjarligan ójavna og sosialar og heilsuligar trupulleikar. Í teimum statunum, har munurin á inntøkuni hjá fólki er minni enn aðrastaðni, liva fólk longri, færri fólk hava misbrúks-trupulleikar, og færri tannáringar gerast við barn.

– Avleiðingarnar av fígjarliga ójavnanum raka ikki bert tey fátæku, men øll í samfelagnum. Sambært granskarunum, ið hava gjørt kanninginina, er orsökkin, at bæði høg og lág í einum samfelag við stórum ójavna eru ógvuliga tilvitað um, hvar á stiganum tey eru. Tað elvir til eitt serligt slag av strongd, tí fólk, ið eru á ymiskum samfelagsstigi, hava minni álit á hvørjum øðrum.

– Hetta er ein áhugaverd niðurstøða, sum ein kann vera samdur ella ósamdur í. Men tað er í øllum føri greitt, at fígjarligur ójavni hevur stórar avleiðingar fyri sosialu støðuna og heilsuna hjá fólki, sigur Robert Wade.

Skatta vinning og ognir

Nógvar orsøkir eru sostatt til at minka

» *Vandi er fyri, at tilfeingisgjaldið verður ógvuliga lágt, tí fiskimálaráðharrin verður ávirkaður av stóru reiðarunum. Búskaparlíga er tað ein betri loysn at hava okkurt slag av uppboðssølu, har fólk kunnu bjóða uppá rættin at fiska.*

um fígjarliga ójavnan millum fólk, og tað ber væl til, um politiskur vilji er til tað.

– Tað, ið fyrst og fremst eigur at verða gjørt, er at leggja nógv hægri skatt á vinning og ognir. Kapitalvinningur eigur at vera skattaður við sama prosentatsi sum lønarinntøka, og arvaavgjaldið eigur at verða munandi hægri enn í dag, heldur Robert Wade.

Eisini hevur tað týdning, at tað almenna tekur gjald fyri rættin at gagnnýta náttúruutilfeingi og aðrar almennar ognir og skipanir.

– Lond, sum í stóran mun liva av at útflyta náttúruutilfeingi, eiga ikki at lata nøkur fá sleppa at gagnnýta náttúruutilfeingið uttan at geva samfelagnum nakað afturfyri, sigur hann.

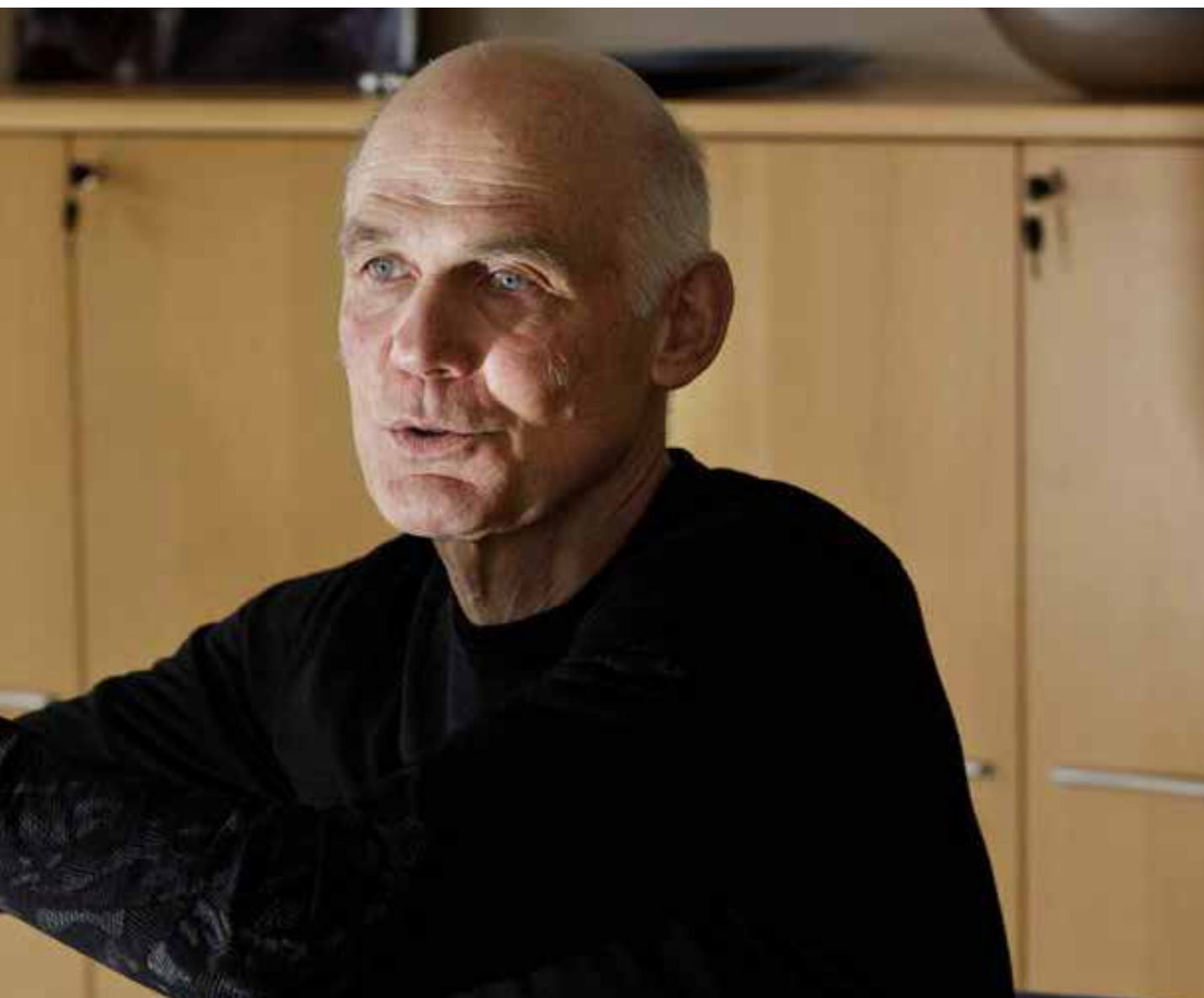
Hann ivast tó í, um tað er rætt, at fiskimálaráðharrin ásetir tilfeingisgjaldið.

– Vandur er fyri, at tilfeingisgjaldið verður ógvuliga lágt, tí fiskimálaráðharrin verður ávirkaður av stóru reiðarunum. Búskaparlíga er tað ein betri loysn at hava okkurt slag av uppboðssølu, har fólk kunnu bjóða uppá rættin at fiska. Tað gevur landskassanum hægri inntøkur og er munandi meira rættvíst enn at geva nøkrum fáum rættin til at fiska, sigur hann.

Pengarnir hvørva

Tey ríku vinnulívsfólkini ávara javnan um, at tað fer at skaða búskapin í landinum, um hægri skattur verður lagdur á vinnuna. Men slíkum hóttanum eiga politikarar ikki at lurta eftir, tí tey rikastu leggja ofta ikki nógv eftir seg í landinum, vil Robert Wade vera við.

– Ein stórir partur av tí, tey forvinna,

Mynd: Jens Kr. Vang

fer til íløgur ella forbrúk í øðrum londum heldur enn til íløgur í heimlandinum, sum kunnu skapa nýggj arbeiðspláss. Tí eigur landið ikki bert at krevja eitt gjald frá teimum, ið fáa atgongd til almenna tilfeingið, men eisini at áleggja teimum eina skyldu til at gera nýggjar íløgur í heimlandinum, so pengarnir, ið tey forvinna av at gagnnýta tilfeingið, ikki hvørva úr landinum, sigur hann.

Politikarar eiga heldur ikki at bakka fyri hóttanum frá fólki, ið hava stórar inntøkur, um at flyta virkseimið til onnur lond, har skatturin er lægri, heldur Robert Wade.

– Fyritøkur eru nógv tyngri at flyta, enn eigararnir vilja vera við. Í London hoyra vit í heilum frá vinnulívsfólki, at tey fara at flyta sítt virkseimi til Hong Kong ella Dubai, um tey missa burturav

sínum ágóðum. Men tey ríku fólkinum, sum senda børn síni í finar enskar skúlar og búgva í marglætishúsum, fara ongan veg. Tað ber til at taka ein stóran part av teirra ágóðum burtur, uttan at tey rýma, sigur hann.

Mótstríðandi kenslur

Í einum lítlum samfelagi sum Føroyum verður tað lættliga sera sjónligt, um nøkur fá eru nógv ríkari enn hini. Tað kann bæði vera ein fyrimunur og ein vansi.

– Á ein hátt er tað lættari at góðtaka, at nøkur eiga meira enn onnur, tí fólk kenna hvønn annan. Men hinvegin sæst tað eisini væl, tá nøkur koyra runt í dýrum bilum og byggja sær marglætishús, sum onnur ikki kunnu loyva sær at droyma um, og tað kann fáa fólk at ilskast.

– Í teimum villu árunum í Íslandi

legði eg til merkis, at fólk høvdu ógvuliga mótstríðandi kenslur móttvegis teimum sonevndu nýggju víkingunum, ið lendu inni í Reykjavík við sínum privatu jet-flogførum. Fólk kundu vera ill um larmin frá flogførunum hjá hesum monnum, ið hildu seg hava loyvi til at gera júst, sum teimum lysti. Men samstundis vóru tey hugtikin av hesum monnunum, ið høvdu víst verðini, at eisini íslendingar kundu hava privat jet-flogfør, sigur Robert Wade.

Eitt átak fyri *fólkavøkstri*

- Aðalmál okkara er at vinnan fær góða og kvalifiseraða arbeiðsmegi, og tí er heilt natúrligt at vit gera okkara part í strembanini at fáa fólkvøkstur í Føroyum. Tað sigur Marita Rasmussen, stjóri í Vinnuhúsinum, sum saman við Kommusamskipan Føroya og eini røð av føroyskum fyrirkomandi hava tikið stig til átakið “Vit velja Føroyar”. Endamálið er at skapa ein meira jaligan hugburð til Føroyar og føroyska arbeiðsmarknaðin og møguleikarnar her á landi.

Orð og mynd: Tórfinn Smith

Fólkatalið í Føroyum er í minking. Burðartíttleikin er nógv minkaður. Aldurs- og kynsbýtið í samfelagnum er skeiklað. Fráflytingin og vantandi tilflyting eru størsta avbjóðingin, sum Føroyar hava í dag.

Vit hava hoyrt hetta áður, og mong hava staðfest hesa sera óhepnu gongd. Til tess at varpa ljós á trupulleikin og finna loysnir, gjørdi ein arbeiðsbólkur eina heildarætlan fyri landsstýrið. Niðurstøðan hjá arbeiðsbólkinum var, at samlaðu átøkini sum skuldu til, fóru at kosta einar 700 milliónir, og kundu gerast yvir eitt sjey ára tíðarskeið.

Marita Rasmussen, stjóri í Vinnuhúsinum, heldur, at heildarætlanin kann gerast eitt gott amboð. Sjálvandi er týðningarmikið at átøk verða sett í verk, men tað hevur eisini sín týðning, at ljós verður varpað á ein tilíkan trupulleika, sum kann elva til, at fólk og felagsskapir átaka sær onkur átøk. Hon sigur, at heildarætlanin eisini vísir á, at Føroya Arbeiðsgevarafelag eigur at átaka sær part av hesum arbeiði. Og tað er heldur ikki annað enn natúrligt, heldur stjórnin í Vinnuhúsinum, sum hevur sett tvey ítøkilig átøk í verk.

Ov neilig umtala

– Serliga orsökkin til at vit valdu at fara

undir átakið: „Vit velja Føroyar“ var, at vit merktu ein sera negativan retorikk um tað føroyska samfelagið. Vit vóru nøkur sum settu okkum saman fyri at seta orð á trupulleikan. Í eini masteruppgávu nam Eydna Skaale m.a. við retorikkini í Føroyum. Eydna kom eftir, at føroyingar ofta koma til ta niðurstøðu, at er ikki alt eftir vild, so sigur ein seg vilja flyta av landinum, heldur enn at gera nakað við tað. Hetta er ókent aðrastaðni, sigur Marita Rasmussen sum, saman við øðrum, kom til eina meira jaliga niðurstøðu, at í Føroyum er mangt gott, sum ikki er at finna aðrastaðni, og at vit heldur áttu at varpa ljós á hetta jaliga vit hava.

Føroyingar flytförir

Stefan í Skorini, ráðgevi í Vinnuhúsinum, sum hevur arbeitt við átøkunum hjá Vinnuhúsinum, ásannar, at kappingin við okkara grannalond er stór. Hesi eru lond, sum eru sera væl fyri á mangan hátt, ikki minst tá ræður um sosial viðurskipti. Harafturat eru føroyingar ógvuliga flytförir, og hava virkað nógv uttanlands, bæði til skips og á landi.

At kappast við hesi lond í øllum høpi er rættiliga vónleyst, eru Stefan og Marita samd um, men vit hava so mangt annað sum kann draga. Vakra og stórsligna

náttúru og sterk familjubond, sum eru sera virðismikil. Og vit koma hvørjum øðrum við á heilt annan hátt enn fólk aðrastaðni í størri londum. Børnini kunnu spæla trygt og frítt úti á stórum øki, og vit hava lítlan kriminalitet. Barnagarðspláss nøkta tørvin og eru bíligari her, og í mongum førum betri, enn aðrastaðni.

Eisini nærleikin til tey sum taka avgerðir eigur at telja við á jaligu síðuni. Ongastaðni sum her kunnu fólk koma beint av skúlabeinki í t.d. eitt stjórnarráð, og eftir fáum árum sita við stórarí ábyrgd. Vegurin er stuttur, og tú fær nógv ymiskar og krevjandi uppgávur, vísa tey bæði á.

Vísa á tað jaliga

Neiligi hugburðurin og umtalan hava sera óhepnar fylgjur og eru ivaleyst atvoldin til, at tilflytingin til Føroya er avmarkað. Spurningurin er so, hvussu vend kann koma í. Tað kann átakið „Vit velja Føroyar“ hjá Vinnuhúsinum gera sítt til, halda Marita Rasmussen og Stefan í Skorini.

Verkætlanin snýr seg um at kunna um tey góðu tingini. Ikki uppreklamera men siga støðuna sum hon er. At fáa nøkur ungfólk, sum hava valt at búgva í Føroyum, uttan mun til um tey altíð hava

Stefan í Skorini, ráðgevi í Vinnuhúsinum og Marita Rasmussen, stjóri, mæla øllum, sum kunnu hava ein leiklut, til at átaka sær eina uppgávu í týðningarmiklu strembanini at fáa fólkaøkstur í Føroyum

VIT VELJA FØROYAR

Fólkatalið minkar støðugt og annar hvør føroyingur, sum fer av landinum at lesa, kemur ikki heimaftur.

Herfyri gjørdi ein arbeidsbólkur eina heildarætlan fyri landsstýrið um hvørji átøk, ið skulu til fyrri at steðga fólkafráflytingini. Tað er í hesum ljósi, at Føroya Arbeidsgevarafelag nú saman við fleiri fyrirkum og Føroya Kommunufelag er farið undir tiltakið "Vit velja Føroyar".

Endamálið er at vera við til at venda gongdini og geva føroyingum hug og orsökir at at bógva og virka í Føroyum.

Umframt at varpa ljós á møguleikarnar í Føroyum er kjarnin í áttakinum ein miðvís skráseting av útisetum, sum kann skapa samband og fremja dialog millum føroysk vinnulív og kommunurnar og útisetanarnar.

Áttakið hevur egna heimasíðu, sum er: www.vitvelja.fo

gjørt tað ella eru flutt heimaftur, at siga sína søgu. Endamálið við áttakinum er at venda neiliga hugburðinum hjá føroyingum um Føroyar.

Leinkjan.fo

Annað áttak hjá Vinnuhúsinum er heimasíðan www.leinkjan.fo.

Um endamálið verður sagt:

– Endamálið við heimasíðuni er at skapa samband millum føroyskar fyrirkur og fólk undir útbúgving í Føroyum ella uttanlands. Partvíst við geva fólk undir útbúgving møguleika at skriva smærri ella størri uppgávur um viðurskipti, sum eru viðkomandi fyrri føroyskar fyrirkur. Og partvíst við at bjóða fram eina mentorship, har lesandi kunnu søkja um at fáa ein mentor, sum kann vegleiða tey ungu í mun til útbúgving og karrieru innan privata vinnulívið.

Endamálið er, at bæði fyrirkur og lesandi kunnu fáa nakað burtúrur einum slíkum samstarvi. Fyrirkurnar kunnu fáa gjørt kanningar av týðningi fyrri fyrirkuna, og koma í samband við lesandi, sum seinni kunnu vera umsøkjjarar til störv í fyrirkuni. Tey lesandi fáa møguleika at arbeiða við uppgávum, sum hava praktiskan týðning, og fáa kunnleika til føroyskar fyrirkur og føroyskt vinnulív.

Tey í Vinnuhúsinum lata væl at undirtøkuni, sum heimasíðan hevur fingið síðani byrjan í fjór summar. Men ongan tíð betri um enn fleiri gjørdi nýtslu av hesum møguleika, halda tey.

Fleiri útbúgvingar í Føroyum

Marita Rasmussen er ikki í iva um hvat fyrst og fremst eigur at verða gjørt fyrri at fáa fólkaøkstur í Føroyum.

– Enn fleiri útbúgvingar her í landinum. Sjálvandi megna vit ongantíð at bjóða fólk útbúgvingar av einhvørjum slag, men vit eiga at snikka útbúgvingarnar soleiðis saman, at fólk fáa møguleika at byrja útbúgvingina í Føroyum, taka aðrar partar aðrastaðni, og ongantíð betur at enda útbúgvingina her aftur, sigur Marita sum vísir á, at íslendingar bjóða sera nógvar bachelor-útbúgvingar. Hetta ger at ungfólk stöðast heima til tey eru meira búgvín. Tey skapa sær sambond heima, áðrenn tey fara av landinum til framhaldandi útbúgving. Og eftir tað koma mong heimaftur.

Tað vísir seg, at fólk eftir lokna útbúgving uttanlands vilja treyðugt koma heim aftur uttan so at tey hava eitt starv at koma til. Í Danmark hava lesandi møguleika at fáa arbeiðsloysisstuðul eina tíð eftir útbúgving, meðan tey leita sær eftir

einum arbeiði, men hesir møguleikar eru ikki í Føroyum, og tað heldur stjórin í Vinnuhúsinum at nakað má gerast við.

Ein stórir trupulleiki hjá mongum, serliga hjá teimum sum eru lesandi í Føroyum, hevur verið og er framvegis, at tey hava ov lítlar møguleikar at fáa hóskað stað at búgva. „Bústaðir“ eru nú farin undir at útvega fólk aðrar bústaðarloysnir. Lestraríbúðir er partur av ætlanunum, og tað fegnast stjórin í Vinnuhúsinum um, tí tað fer at gera samfelagið meira áhugavert fyrri fólk at verða lesandi í Føroyum.

Við áttakunum hjá Vinnuhúsinum vónar Marita Rasmussen, at vinnan kann gera sítt til at tryggja Føroyum góða og kvalifiseraða arbeiðsmegi, halda lív í orðaskiftinum um hetta týðningarmikla mál, og heitir á landsstýrið um at raðfesta og seta í verk tiltøkini í heildarætlanini um fólkaøkstur og tilflyting.

Avtakið

Starvsmannafelagið!

Í einum fríum landi skal eingin hava arbeiðsloysisstuðul ella aðrar almennar veitingar. „Sosial dumping“ skal skapa vøkstur og menning. Og tá starvsfólk eru fræls, er einki Starvsmannafelag

---

Á aðalfundi Starvsmannafelagsins, 8. mars, tendraði forkvinnan teir vitar, sum hon heldur, at Føroyar skulu stýra eftir.

Frágreiðing hennara varð prentað í síðsta Starvsblaði. Og hon er skelkandi. Antidemokratisk, totaliter kommunistisk hugsan spríkir úr hvørjum setningi.

Eg kann í hesi klummu ikki taka alt fram, og fari tí bert at siga eitt sindur um ALS.

Forkvinnan tosaði nógv um ALS. Hon umrøddi eisini gøluna við fyrrverandi stjóranum, og segði so at: „Slíkt má ikki endurtaka seg. Tó fekk málið í hvussu er ta positivu avleiðing, at tá tað aftur bleiv søkt eftir stjóra, bleiv lønin endurskoðað og eisini lækkað.“

Men hvat var tað, sum fráfararingsgølan vísti? Hon vísti, at skipanin er rotin. Hon var eitt krystallklárt dømi um, at tá vit tvinga fólk at rinda til nakað, sum tey als ikki hava biðið um, so endar galið. Hon vísti, at tá vit seta onkran – sum einki virði skapar sjálvur – til at umsita teir pengar, sum vit við makt taka frá teimum, sum í sveitta andlits síns skapa virðini, so kennir viðkomandi onga ábyrgd. Hann

hevir ikki knossað fyri pengarnar – bara fingið teir. Og tí heldur hann seg kunna gera við teir, sum hann vil. Hvat tá?

Gølan var eitt gylt høvi til at steðga á, hugsa seg um – og síðani taka einasta skilagóðu og sunnu avgerð, sum kundi verið tikin: At avtaka ALS!

Í staðin varð nýggjur stjóri settur, og skipanin heldur fram.

Tað er tann stóra gølan!

Oyðileggur fólk og samfelag

Tí um vit – uttan at hava sosialistiskar brillur á nøsini – hyggja edrúliga at skipanini, so korrumperar hon ikki bara tey, sum umsita hana. Hon køvur eisini arbeiðshugin hjá teimum, sum verða tvingað at rinda til hana. Tí hvussu hugaligt er tað at fara til arbeiðis, tá tú veitst at onkur annar fer at stinga sínar grammu fingrar niður í tínar lummar at taka tað, tú hevur forvunnið?

Við at stuðla hesi skipan háðar Starvsmannafelagið sínar egnu limir, og ger teir til ómyndingar. Tí tann implisitti boðskapurin til limirnar frá Selmu & Co. er greiður: Tit hava forvunnið pengarnar

– men vit taka okkum rættin at brúka teir, tí vit vita betri enn tit, hvat teir skulu brúkast til!

Sjálvandi er hetta køvandi fyri búskaparligu menningina í landinum!

ALS ger eisini tey, sum fáa úr skipanini, til neyðarsligar taparar, nassarar og offur. Hon sáar ein mentalitet í hesum parti av fólkinum, sum oyðileggur tey innanífrá við at venda teirra eygum frá tí, tey kunnu SKAPA og ímóti tí, tey kunnu KREVJA.

Eisini tað ger sjálvsagt búskapin minni og veikari, enn hann kundi verið.

Men ALS – eins og allar aðrar sosialar skipanir – eittrar eisini moralin hjá teimum, sum fíggarliga sita á samfelagsins „ovastu rókum“. Tí hvat hugsa hesi fólk, tá tey síggja ein, sum tørvar hjálp ella stuðul? Hugsa tey: Hasum má eg rætta eina hond? Ella: Hasum má eg lata eitt oyra? Nei – teirra uppaling í sosialdemokratiska „vælferðarsamfelagnum“ hevur lært tey, at tey IKKI skulu venda eygunum inneftir – men úteftir! At tey ikki skulu spyrja hvat EG kann gera – men hvat MYNDUGLEIKARNIR kunnu gera! Fakfeløgini! Politikararnir! Systemið!

Henda grein er brot úr fyrilestri, sum Sjúrður Skaale helt á aðalfundi Starvsmannafelagsins, har hann vísti á hvussu stórir munur er á ideologisku hugsanini í Europa og USA. Hetta eru sostatt ikki sjónarmið hjá Sjúrði sjálvum, men ein lýsing av sjónarmiðum, sum eru vanlig í USA, men meira sjáldsom í Føroyum – og av hvussu orðaskiftið hevði sæð út, um vit høvdu havt eitt føroyskt Tea Party

Sosialisman – sum m.a. verður realiserað gjøgnum ALS – hevur dreinað alla persónliga ábyrgdarkenslu úr fólki. Tí oyðileggur hon ikki bara tey „minni mentu“, men eisini øll onnur.

Tað er ikki synd í nøkrum

Ofta verður spurt, um tað ikki er „synd“ í teimum, sum ikki hava starv ella eru illa fyri á annan hátt.

Men tað er ein skeivur spurningur. Tað er ikki upp til „samfelagið“ at taka synd í nøkrum. Samfelagið – „systemið“ hevur ongan moral, og skal ikki og kann ikki hava nakran moral. Tað skal veita borgarunum trygd móti ágangi og verja teirra ognarrætt – men tað skal pínadoyð ikki taka synd í teimum!

Myndugleikarnir skulu ikki hava púra fría atgongd til lummar hjá fólki. Tí kann heldur eingin krevja pengar frá myndugleikunum.

Moralur er góður – men hann hoyrir tí einstaka til. Og um tú heldur tað vera „synd“ í teimum arbeiðsleysu, teimum sjúku ella veiku, so er eitt at gera: Hjálp teimum! Fylg tínari samvitsku! Kenslan er tín – ábyrgdin er tín!

Lummar av frælsari hugsan

Tað finnast títetur nakrir „lummar“ í føroyska samfelagnum, har persónlig ábyrgd framvegis anir.

Herbergið livir av sjálvbodnum gávum. Krabbameinsfelagið tað sama. Ítróttarfeløg og samkomur. Í sambandi við jarðarferðir verður eisini ofta savnað inn til endamál, sum tann deyði vildi stuðla.

Hetta vísir, at sosialisman ikki hevur kóvt ta seinastu glóðina av persónligari ábyrgd. Men skal glóðin mennast til ein veruligan eld, so má tvingsilin burtur. Skattur og avgjöld – sum bæði skapa og legitimera formyndaraskapin – mugu í botn. Fólk mugu sjálv sleppa at ráða yvir sínum pengum – og fáa fulla ábyrgd av, hvat teir skulu brúkast til.

Tá verður ikki neyðugt hjá alment settum „kveikjarum“ hjá ALS at „aktivera“ arbeiðsleys við at fáa tey at planta jarðber fyri einki.

Nei, tá taka tey sjálv initiativ til tað! Og er lønin lág – ja, so er hon lág! At hava ásetingar sum siga hvussu høg lønin skal vera, forðar fyri, at fólk kunnu byrja eina vinnu, bíta seg fóst á marknaðinum, og síðani lata lønina hækka. Tað er betri at byrja við lágari løn enn slett ikki at byrja. Og tað er betri at geva „arbeiðsleysum“ nakrar fáar krónur fyri at dyrka jarðber, enn einki at geva teimum – og í staðin lona einum almennum „kveikjara“ fyri at „hjálpa“ teimum.

„Sosial dumping“ er eitt nýtt sosialistiskt rakstrarróp. Men „social dumping“ er bara eitt annað orð fyri kapping. Og at forða fríari kapping er at forða menning!

Eitrið kemur úr ST

Sum so nógv onnur sosialistisk formyndarahugsan er upprunin til arbeiðloysistuðul helst tey „mannarættindi“, sum ST samtykti í 1948.

Har stendur, at øll hava rætt til arbeiði. Tað er lætt og púra óforpliktandi at siga. Men hvør skal tryggja teimum rættin?

Tað ber jú ikki til at áleggja einum borgara at geva einum øðrum borgara starv. Tí endar uppgávan hjá tí almenna. Men tað almenna skapar einki. So er eitt at gera: at taka pengar (skatt) frá teimum sum skapa – og so gera almenn störv til tey, sum halda seg hava „krav“ uppá tað.

Men sjálvt almenn störv kunnu til endan blíva so meiningsleys, at tað ikki ber til at seta fleiri fólk.

Hvat ger mann so við tey, hvørs „krav“ um starv ikki verður eftirlíkað? Jú – mann gevur teimum kompensatióin fyri at hava brotið teirra „rættindi“. – Arbeiðsloysisstuðul!

Hetta er tann ideologiski upprunin til ALS. Talan er um eina heimsúmfatandi sosiala og politiska sjúku. Vit kunnu ikki basa henni – men vit kunnu grøða ein av sjúklingunum: Føroyar.

Vit kundu sum eina byrjan avtikið bæði ALS og kollektivar lønarsamráðingar.

Og tá kundi Starvsmannafelagið sjálv-sagt eisini verið avtikið.

Sofus og Ann í snótílla kampingvogninum sum tey gleða seg til at ferðast dágliga í, nú summarið stendur fyri durum.

Náttúrulív

Og samanhald

– Tað eru berandi dygdirnar í at „kampa“ sigur Sofus Hansen, sum, saman við konuni Ann, gleðir seg til nógvar spennandi og stuttligar túrar við kampingvogninum, sum tey í fjør keyptu sær

---

Orð og mynd: Tórfinn Smith

–Eftir at hava hoyrt so mangar søgur um hvussu spennandi og stuttligt fólk hava tað at ferðast við kampingvogni, fingur vit brell, og vildu roynd tað sama, og fóru at skimast eftir einum hóskandi vogni. Tað eydnaðist, og í fjør keyptu vit fyri 45.000 krónur ein brúktan vogn, ið var í sera góðum standi, greiðir Sofus Hansen frá. Tað angrar hann ikki, tí longu nú hava hann og konan, Ann, ferðast dúgliga kring landið, og havt stóra gleði av hesum nýggja frítíðar- og ferðamøguleikanum. Tey lata væl at teimum kampingplássum, sum tey higartil hava vitjað, og ikki minst eru tey fegin um vitjanina á Summarfestivalinum í Klaksvík.

So hvørt sum alt fleiri fólk hava ognað sær kampingvogn, eru eisini kampingumstøðurnar í Føroyum vorðnar rættiliga góðar. Tað kunnu eisini Ann og Sofus váttast.

–Tað tykist sum tey ymisku økini í landinum kappast um at gera best móguligar umstøður fyri kampingfólk. Alt fleiri kampingpláss verða skipað kring landið, og fleiri teirra við øllum ynskjandi hentleikum. Eitt nú er nýtt kampingpláss skipað við Gjógv, har vit hava ætlanir um at vera í sambandi við útoyggjastevnuna. Somuleiðis er eitt upplagt høvi at vera við

á countryfestivalinum í Sørvági í summar, og sjálvsagt eisini á summarfestivalinum, greiða tey bæði frá. At luttaka í tílíkum tiltøkum, saman við so mongum øðrum, heldur Sofus vera nakað heilt serligt. Í samband við fleiri kampingpláss eru felagshøli, har fólk kunnu hugna sær, og mangan gongur dansurin so lystiliga til tónleikin frá teimum, sum hava harmonikuna við sær, og dúgliga verður sungið úr serliga sangheftinum, sum kampingfelagið hevur gjørt.

–Tá tú gongur millum vognarnar á hesum passaliga trongliga økinum, hittir tú mong. Tú kemur at kenna fólk úr øllum ættum, ung sum eldri, sum tú ongantíð hevur hitt áður. Dúgliga verður prátað um mangt og hvat, og viðhvørt ikki sørt reypa av turra kjøtinum og tvøstinum, sum fólk hava í viðførinum. Veðrið má sær ráða, og uttan mun til hvussu tað skikkar sær, er tað eingin forðing. Tað er bara at lata seg í eftir umstøðunum. Væl ber til at húsast í vogninum ella undir tjaldinum, sum er spent upp á vognin. Hetta er ein heilt serligur stemningur, so eg skilji væl fólk, sum fyrst hava roynt hetta, verða heilt bitin av tí, sigur Sofus.

Sofus heldur, at fólk, sum ganga í tonkum at keypa sær ein kampingvogn, eiga at byrja við at keypa ein brúktan, eins og

tey sjálvi gjørdur, so tey síggja um hetta er nakað fyri tey. Er vognurin fyrst keyptur, eru ikki tær stóru útreiðslurnar. Burtursæð frá trygging, sum er sjálvbøðin, eru ikki tær mongu útreiðslurnar og vegskattur er eingin. Eitt sindur av gassi til hita og matgerð. At fáa pláss á einum skipaðum kampingpláss kostar millum 100 og 150 krónur um samdøgrið, men skalt tú luttaka í festivali, er prísurin sum vera man, ein annar.

Kampingvognarnir eru vanligar parkeraðir fyri veturin, men við tí er ikki sagt, at kampingfelagið liggur lamið, tí eina ferð um mánaðin skipar felagið fyri onkrum tiltaki í skóthúsinum í Kollafirði, har tey m.a. leggja ætlanir fyri summarið.

Enn hava Ann og Sofus ikki verið uttanlands við vogninum, men tað verður helst í summar, og tá gongur leiðin til Íslands.

–Tað er so ómakaleyst heldur Sofus. Vit eru eins og snigilin; vit hava húsið við okkum, og har er alt sum okkum tørvar. Góð koyggju- og skápspláss, vatn, kulda-skáp, komfýrur, wc og annars allir aðrir hentleikar. Hetta er av sonnum frítíðarlív, eru Ann og Sofus samd um.

Eik

Tvey gera munin

Eik Banki P/F
Tel. 348000

www.eik.fo

Fá tær tvey ymisk gjaldskort við, tá tú fert uttanlands at ferðast.

Kort nummar tvey kann tryggja tær, at upplivingin gerst góð.

Í Eik hava vit fleiri sløg av gjaldskortum. Tí kunnu vit altíð finna júst rætta kortið til tín.